

МАРК ТВЕН
АРХИВИ НА АДАМОВОТО
СЕМЕЙСТВО

Превод от английски: Тодор Вълчев, 1982

chitanka.info

ОТКЪСИ ОТ ДНЕВНИКА НА АДАМ

Понеделник.

Това ново същество с дълги коси много ми досажда. Непрекъснато се мотае около мен и все ходи по петите ми. Не ми харесва тази работа; не съм свикнал да имам компания. По-добре да си стои при другите животни... Днес е облачно, духа източен вятър; май ще ни навали пак... „Ни?“ Откъде пък измислих тази думичка? А, сетих се — новото същество я употребява.

Вторник.

Изследвах големия водопад. Според мен той е най-хубавото нещо в моите владения. Новото същество го нарича Ниагарски водопад. Защо? Да пукна, ако разбирам. Защото *приличал* на Ниагарския водопад, казва то. Това още не е основание. Що за измишльотини и щуротии? Но самият аз сега нямам възможност да давам наименования на каквото и да било. Новото същество наименува всяко нещо, преди да успее да си отворя устата. И все ми привежда един и същ довод — това ми прилича на еди-какво си. Да вземем например додото^[1]. Новото същество казва, че щом погледнеш тази птица, веднага виждаш, че прилича на додо. И това име несъмнено ще ѝ остане. Просто се пукам от яд, но нищо не мога да направя. Додо! Прилича на додо, колкото приличам и аз.

Сряда.

Направих си колиба, за да не ме вали дъжд, но не можах да си постоя сам в нея нито миг. Новото същество веднага се намъкна вътре. Опитах се да го изгоня, но то взе да пролива вода от вдлъбнатините, които му служат за гледане, а после започна да я бърше с опакото на лапите си и да издава звуци, подобни на тези, които издават някои други животни, когато ги сполети беда. Нека издава такива звуци, само

да не говори; но то говори непрекъснато. Може би думите ми звучат като евтина подигравка спрямо горкото съществуване, но аз съвсем не искам да го обидя.

Просто не съм слушал досега човешки глас и всеки нов и непознат звук, нарушаващ тържествената тишина на тези сънни простори, дразни слуха ми като фалшив тон. А тези нови звуци се разнасят толкова близо до мен; ту зад гърба ми, ту над самото ми ухо, веднъж от едната ми страна, друг път от другата. Пък аз съм свикнал да слушам само звуци, които идват по-отдалеч.

Петък.

Наименуването продължава най-безразборно и аз нищо не мога да направя. Имах си много хубаво име за моите владения, звучно и красиво, Градина на Едема. Когато съм самичък, още си го употребявам, но публично — вече не. Новото съществуване казва, че тук имало много гори, скали и природни красоти и следователно това място не можело да се нарича градина. Казва, че то му *приличало* на парк и само на парк. И без да се посъветва с мен, взе, че прекръсти градината ми на НИАГАРСКИ ПАРК. Струва ми се, че само това вече е доста голямо своеволие. Но ето че се появи и надпис:

НЕ ГАЗИ ТРЕВАТА!

Животът ми вече не е тъй щастлив, както преди.

Събота.

Новото съществуване яде прекалено много плодове. Ако продължава така, няма да ни стигнат за дълго. Пак „ни“ — неговата думичка. Но тя стана вече и моя, нали я слушам непрекъснато. Тази сутрин има гъста мъгла. Аз не излизам в мъгливо време, но новото съществуване излиза. То шляпа нагоре-надолу при всякакво време, а после се промъква при мен с кални крака. И все приказва. Колко спокойно и тихичко ми беше по-рано.

Неделя.

Изкарах някак и тази неделя. Неделните дни ще стават все по-мъчителни за мен. През ноември неделята беше избрана и определена като единствен ден за почивка. А преди това си имах шест такива дни в седмицата. Днес видях как новото същество се мъчи да обрули ябълката от забраненото дърво.

Понеделник.

Новото същество твърди, че се казва Ева. Много добре, аз нямам нищо против. И държи да се обръщам към него с това име, когато искам да го повикам при себе си. Аз казах, че това е вече излишество. Тази дума несъмнено ме издигна в неговите очи; наистина това е доста сложна и хубава дума, ще трябва по-често да я употребявам. Новото същество казва, че то не е То, а Тя. Това ми се вижда малко съмнително; впрочем все ми е едно; нека си бъде тя, само да ме остави на мира и да не бърбори непрекъснато.

Вторник.

Тя е нацвъкала цялата градина с безобразни имена и крайно обидни надписи:

КЪМ ВОДОПАДА
КЪМ КОЗИЯ ОСТРОВ
КЪМ ПЕЩЕРАТА НА ВЕТРОВЕТЕ

Казва, че от този парк можело да стане чудесен летен курорт, но още нямало традиция в това отношение. Летен курорт — още една измислица, само думи, лишени от всякакъв смисъл. Какво ли ще е това летен курорт? Но по-добре да не я питам, тя и без това има манията да обяснява всяко нещо.

Петък.

Сега пък все ме моли да не се спускам по водопада. На кого пречи това? Казва, че тръпки я побивали, като си го представяла. Не мога да разбера защо. Аз винаги съм си плувал по водопада, винаги съм обичал да се гмуркам във водите му за разхлада. И мисля, че водопадът именно за това е създаден. Не виждам за какво друго може да служи, а нали все пак е създаден с някаква цел. Тя казва, че водопадите са създадени просто като част от природата — както носорозите и мастодонтите.

Спуснах се по водопада в каца. Това не я успокои. Спуснах се в корито. И това не я успокои. Преплувах водовъртежа и бързеите по бански костюм от смокинов лист. Костюмът пострада доста. Последва досадно мърморене — много разточителен съм бил. Започва да прекалява с това опекунство. Ще трябва да сменя обстановката.

Събота.

Във вторник през нощта избягах. Вървах цели два дни, после си направих нова колиба на едно затънтено място и заличих колкото бе възможно по-добре следите си, но тя ме откри с помощта на един опитомен от нея звяр, който наричаше вълк, и дойде при мен, издавайки пак онези жални звуци и проливайки вода от отворите, които ѝ служат, за да гледа. Бях принуден да се върна с нея. Но щом ми се удаде възможност, пак ще забягна. Тя се занимава с какви ли не глупости; например проучва въпроса, защо животните, наречени лъвове и тигри, се хранят с трева и цветя, когато според нея те били създадени да се изяждат едни други, ако се съди по зъбите им. Това е глупаво разсъждение, защото да се изяждат едни други, би значело да се убиват, тоест да се въведе тук така наречената „смърт“, а смъртта, доколкото ми е известно, е още непознато понятие в парка. Впрочем в известен смисъл може да се съжالياва за това.

Неделя.

Изкарах някак.

Понеделник.

Струва ми се, че разбирам за какво са създадени делниците: за да може човек да си почине от неделната скука. Не е лошо като идея... Тя пак се беше покатерила на онова дърво. Смъкнах я от него, замеряйки я с буци пръст. Тя каза, че никой нямало да я види. Изглежда, за нея това е достатъчно оправдание, за да се излага на ненужна опасност. Така ѝ казах. Думата „оправдание“ я хвърли във възторг... и, струва ми се, събуди у нея завист. Хубава дума е това.

Вторник.

Тя казва, че била създадена от едно мое ребро. Това е доста съмнително, за да не кажа нещо по-силно. Нито едно от ребрата ми не липсва... Тя се тревожи много за ястреба; казва, че тревата не му понасяла; бои се, че няма да може да го отгледа; смята, че ястребът не бива да се храни с трева, а с мърша. Според мен той трябва да намери начин да поминава с това, което има. Не може да обърнем наопаки цялата наша система, за да угодим на ястреба.

Събота.

Вчера, когато се оглеждаше в езерото, както прави много често, взе, че падна в него. Едва не се задуши и каза, че това било много неприятно усещане. То събуди у нея състрадание към съществата в езерото, които тя нарича риби — тя продължава да прикачва имена на разните твари, но те съвсем не се нуждаят от тях и не отиват при нея, когато тя ги вика с тези имена, обаче това не я наскърбява. Колко е глупавичка! Та вчера вечер извади сума риби, домъкна ги в колибата и ги сложи в леглото ми, за да се стоплели, но като ги попоглеждах днес, не забелязах да се чувстват особено добре, само се бяха укротили съвсем. Довечера ще ги изхвърля навън. Няма да спя вече с тях, защото са студени и лигави и се оказва, че не е много приятно да лежиш сред тях, особено гол.

Неделя.

Изкарах някак и тази неделя.

Вторник.

Сега пък завърза приятелство с една змия. Останалите животни са доволни от това, защото тя все си прави някакви експерименти с тях и им досажда; а аз съм доволен, понеже змията може да говори и това ми дава възможност да си поотдъхна.

Петък.

Тя казва, че змията я посъветвала да опита плодовете на онова дърво, в резултат на което щяла да познае нещо велико, красиво и благородно. Аз ѝ обясних, че това може да даде и друг резултат — да докара смъртта в света. Но сбърках, по-добре да си бях премълчал; а така я наведох на мисълта, че тогава ще може да спаси болния ястреб и да храни с прясно месо унилите лъвове и тигри. Посъветвах я да стои по-далеч от това дърво. Но тя не ще и да чуе. Предусещам нещастие. Ще забягна.

Сряда.

Минах през доста премеждия. Нощес избягах — яхнах един кон и препусках до сутринта, като се надявах, че ще се измъкна от парка и ще намеря убежище в някоя друга страна, преди да е дошло нещастиято. Но не би. Около един час след изгрев-слънце минах през една цветуща долина, където хиляди животни пасяха, дремеха или си играеха едно с друго както обикновено, но изведнъж всички те нададоха страхотен, неистов рев и мигом в долината настъпи хаос и животните започнаха да се изстребват. Разбрах какво означаваше това. Ева бе вкусила от забранения плод и в света бе дошла смъртта... Тигрите изядоха коня ми, без да обръщат внимание, че им крещях да престанат, и щяха да изядат и мен, ако се бях позабавил, но аз ударих на бяг. Открих това място извън парка и няколко дни се чувствах доста добре тук, но тя пак ме намери. Намери ме и начаса нарече мястото Тонауанда — казва, че ѝ приличало на Тонауанда. Право да си кажа, не съжалявам, че дойде, защото тук няма почти нищо за ядене, а тя донесе няколко от онези ябълки. Бях толкова гладен, че се видях принуден да ги изям. Постъпих в разрез с принципите си, но се убедих,

че принципите имат значение само когато си сит... Тя пристигна, покрита с клонки и листа и когато я попитах какво означава тази глупост и ги смъкнах и захвърлих, тя се изкиска и изчерви. Никога не бях виждал някой да се киска и изчервява, затова държанието ѝ ми се видя крайно неприлично и идиотско. Тя каза, че скоро всичко ще ми стане ясно. И излезе права. Колкото и да бях гладен, оставих ябълката недоизядена (по-хубава ябълка не бях виждал, а и сезонът им беше вече минал), събрах хвърлените от мен клонки и листа и се накичих с тях, а после ѝ заповядах със строг глас да събере още и да се покрие, за да не се излага. Тя се подчини, след което се промъкнахме до долината, където се бе развихрила битката между зверовете, събрахме няколко кожи и аз я накарах да ушие от тях два костюма, с които да може да се явява пред обществото. Вярно, костюмите са неудобни, но затова пък модни, а това е най-важното за една дреха... Намирам, че с Ева човек си прекарва доста приятно времето. Сега, когато загубих владенията си, разбирам, че без нея бих се чувствал самотен и потиснат. И още нещо: тя казва, че отсега нататък ни е писано да си изкарваме с труд прехраната. Тя може да се окаже полезна в тази насока. А от мен — ръководството.

След десет дни.

Тя ме обвинява, че аз съм причината за сполетялото ни нещастие! Твърди, очевидно съвсем искрено, че змията я уверявала, че забраненият плод съвсем не е ябълката, а джанката. Казах ѝ, че в такъв случай съм напълно невинен, защото никога не съм вкусвал джанка. Но змията, казва тя, ѝ била обяснила, че „джанка“ е условна дума, означаваща нещо, от което може да те хване разстройство — например стари вицове и плоски шегги. При тези думи аз пребледнях, защото неведнъж съм си позволявал да си измислям разни шегги, за да ми минава по-лесно времето, и някои от тях може да са били именно такива, макар да съм вярвал най-искрено, че са напълно оригинални. Тя ме попита дали не съм изрекъл някое остроумие тъкмо преди катастрофата. Не можех да не призная, въпреки че си бях казал шегата само наум. Ето как стоеше работата: бях се сетил за водопада и си помислих: „Каква удивителна гледка представлява тази огромна маса вода, която се хвърля отгоре долу.“ И тозчас в ума ми проблесна една

възхитителна мисъл и аз си позволих да я изразя, макар и не гласно: „Но още по-удивителна би била гледката, ако тази вода се хвърляше отдолу нагоре!“ И така се разсмях, че щях да умра от смях, но в този миг цялата природа сякаш побесня, в долината се възцариха враждата и смъртта и аз трябваше да бягам, за да си спася живота. „Ето, виждаш ли — каза Ева победоносно. — Точно така излиза; змията имаше пред вид именно такива остроумия, известни още от сътворението на света.“

Уви, вината очевидно е моя. По-добре да не бях толкова остроумен, по-добре да не бе ми хрумвала тази бляскава мисъл.

На другата година.

Нарекохме го Каин. Тя го хванала, когато аз бях надалеч — залагах капани по северния бряг на езерото Еъри; хванала го в гората на две мили от нашето жилище или може би на четири, тя самата не е сигурна. До известна степен то прилича на нас и е възможно да е от нашата порода. Така поне мисли тя, но според мен това е заблуда. Разликата в големината вече говори, че то е животно от друг род — може би риба, въпреки че когато го пуснах във водата, за да се уверя, то започна да потъва и тя мигом се хвърли и го измъкна, преди експериментът да бе завършил и да се разбере истината. Аз все още си мисля, че е риба, а на нея ѝ е безразлично какво е, но въпреки това не ми дава възможност да изясня въпроса. Не мога да я разбера. Появата на това същество сякаш я промени из основи и сега тя не ще и да чуе за никакви експерименти. Тя му отделя повече внимание, отколкото на всяко друго животно, но не може да обясни защо. Умът ѝ нещо не е в ред — всичко говори за това. Понякога, когато рибата скимти, искайки очевидно да си отиде във вира, Ева я държи на ръце едва ли не по цяла нощ. В такива мигове от вдлъбнатините, които ѝ служат, за да гледа, потича вода, тя глади рибата по гърба, издава някакви нежни звуци, за да я успокоява, и по хиляди начини проявява загриженост и съчувствие към нея. Никога не съм я виждал да се отнася тъй с други риби и държанието ѝ много ме тревожи. Преди да изгубим владенията си, тя често носеше малките тигърчета на ръце и се забавляваше с тях, но това беше просто игра; никога не се е тревожила така, когато храната не им понасяше.

Неделя.

В неделни дни тя вече не работи, а лежи в пълна отмала и оставя рибата да се търкаля върху ѝ — това очевидно ѝ доставя удоволствие; издава някакви нелепи звуци, за да забавлява рибата, и се прави, че ѝ яде лапичките, което кара рибата да се смее. Не съм виждал досега риба да се смее... Това ме навежда на известни съмнения... Неделята вече ми харесва. Така се чувстваш изтощен, след като цяла седмица си ръководил. Би трябвало да има повече недели. Преди не можех да ги понасям, а сега ми идват толкова добре.

Сряда.

Не, това не е риба. Но не мога да установя точно какво е. Когато е недовошно, издава такива едни странни, дяволски звуци, а когато е доволно, вика „гу-гу“. Не е от нашата порода, понеже не ходи; не е и птица, понеже не хвърчи; не е и змия, понеже не пълзи. Вече съм почти сигурен, че не е риба, въпреки че още не съм имал възможност да проверя дали може да плува, или не. То просто лежи, предимно по гръб с вирнати нагоре крака. Досега не съм виждал друго животно да се държи по такъв начин. Казах, че според мен това е някаква енигма, но тя само изпадна във възторг от тази дума, без да разбере смисъла ѝ. Мисля, че то е или някаква енигма, или някакво насекомо. Ако умре, ще го разкъсам на части, за да разбера как е устроено. За първи път в живота си съм така объркан.

След три месеца.

Обърквам се все повече и повече. Не ме хваща сън. То вече не лежи по гръб, а започна да лази на четири крака. И все пак то се различава от останалите четирикраки животни по това, че предните му крака са необикновено къси, поради което главната част на тялото му стърчи неестествено нагоре и прави доста неприятно впечатление. То е устроено почти като нас, но начинът, по който се придвижва, ме кара да мисля, че не е от нашата порода. Късите предни крака и дългите задни говорят, че то принадлежи към семейството на кенгуровите, но е

някаква особена разновидност, защото за разлика от обикновеното кенгуру то никога не подскача. Общо взето, това е необикновен и много интересен екземпляр, който до ден-днешен не е класифициран. Тъй като именно аз се заех да го изследвам, смятам, че имам право да си припиша заслугата за неговото откриване и да му дам моето име — *Kengurum Adamiensis*... То трябва да е било в съвсем ранна възраст, когато попадна при нас, защото оттогава порасна невероятно. Сега е поне пет пъти по-голямо отпреди, а щом е недоволено от нещо, повтаря от двадесет и два до тридесет и осем пъти ония звуци, които издаваше в началото. Прибягването до сила не само не го усмирява, но дава точно обратен резултат. Ето защо аз се отказах от подобни мерки. Тя го успокоява чрез метода на убеждението или като му дава предмети, които само преди малко е отказвала да му даде. Както вече отбелязах, аз не бях у дома, когато то се намери, и тя ми каза, че го открила в гората. Струва ми се невероятно това да е единствен екземпляр, но изглежда, че е така, защото се пребих да търся друг, за да попълня колекцията си, пък и това да има с кого да си играе — тогава положително ще се укроти и ще може да го опитомим по-лесно — но нищо не намерих. Няма и помен от подобно животно и което е най-необяснимо — не открих никакви следи. То несъмнено живее на сушата, как тогава се изхитрява да не оставя следи! Заложих повече от десет капана, но напразно. Хванаха се всякакви животинчета, само не и това. Струва ми се, че тези животинчета се намъкват в капаните просто от любопитство — да видят защо е поставено мляко там. Те не го и докосват.

След три месеца.

Кенгуруто продължава да расте, което много ме учудва и смущава. Досега не съм виждал жива твар, която да расте толкова дълго. Главата му е покрита вече с козина, която не прилича на кенгуровата, а досущ наподобява нашите коси, само че е много по-тънка и мека и не е черна, а червеникава. Сигурно ще се побъркам от капризите и смайващите прояви на този неизследван биологически урод. Да мога да хвана още едно... но няма надежда. Ясно е само, че това е някаква нова разновидност, и то един-единствен екземпляр. Обаче аз хванах едно обикновено кенгуру и го домъкнах в жилището

ни, смятайки, че нашето ще се радва да си има другар или въобще някакво себеподобно, с което да може да се сближи и което да разбере колко самотно е то сред тези чужди нему същества, които не познават нито нрава му, нито навиците му и не знаят как трябва да се държат, за да почувства то, че се намира между приятели. Но се излъгах: като видя кенгуруто, то така се уплаши, че едва не припадна, и на мен ми стана ясно, че никога в живота си не е виждало кенгуру. Жал ми е за това нещастно, кресливо зверче, но с нищо не мога да му доставя радост. Да можех да го опитомя... но това е немислимо; колкото повече се опитвам, толкова по-лошо излиза. Сърцето ми се къса, като го гледам в каква ярост изпада, когато е разсърдено или огорчено. Аз бих го пуснал пак в гората, но Ева не дава дума да се издума. Според мен това е жестокост, която съвсем не е в характера ѝ; и все пак може би тя е права. Ако го пусна, то сигурно ще бъде още по-самотно — та щом аз не мога да му намеря другар от неговата порода, как ще си намери то?

След пет месеца.

Това не е кенгуру. В никакъв случай, защото прави няколко крачки на задните си крака, като се държи за пръстите ѝ, а после пада. Навярно е някакъв вид мечка, въпреки че няма опашка — поне досега — и няма козина, освен на главата си. То продължава да расте и това страшно ме учудва, защото мечките порастват за много по-кратко време. Мечките станаха опасни след катастрофата и аз не бих оставил тази да се мотае нагоре-надолу без намордник. Предложих на Ева да ѝ хвана едно кенгуру, ако се съгласи да пусне това мече, но нищо не излезе. Очевидно тя иска да си навлече по най-глупав начин някоя беля. Не беше такава, преди да си изгуби ума.

След две седмици.

Изследвах устата му. Все още няма опасност: налице е само един зъб. И все още няма опашка. Сега вдига повече шум от когато и да било, особено нощем. От днес спя на открито. Но сутрин ще влизам в колибата да закусам и да проверявам дали са му покарали нови зъби. Ако устата му се напълни със зъби, с опашка или без опашка, ще трябва да го махна, защото мечката може да бъде опасна и без опашка.

След четири месеца.

Отсъствах един месец — ходих за дивеч и риба в местността, която тя, кой знае защо, нарича Бизония — сигурно защото там изобщо няма бизони. През това време мечето се е научило да шляпа съвсем самостоятелно на задните си крака и да вика „тати“ и „мама“. Това положително е някакъв съвсем нов вид. Тези звуци, които напомнят думи, може да са съвсем случайни и, разбира се, едва ли имат някакъв смисъл и значение; но въпреки всичко това е нещо изключително, нещо извън възможностите на една мечка. Това уподобяване на човешка реч ведно с почти пълната липса на козина и липсата, на каквато и да е опашка, показват достатъчно ясно, че сме се натъкнали на една съвсем нова разновидност на мечката. По-нататъшното ѝ изучаване може би ще доведе до изключително интересни резултати. Междувременно аз смятам да се отправя на далечна експедиция в горите на Севера и да ги изследвам щателно. Не може да не се намери там още един екземпляр, а нашият няма да е толкова опасен, ако си има другар от собствената си порода. Ще замина незабавно; но първо ще сложа намордник на нашия.

След три месеца.

Съсипах се да търся, но безрезултатно. А в това време, без да мръдне нито крачка от колибата ни, тя хванала още едно. Не бях виждал такъв късмет. А аз и още сто години да бях обикалял горите, пак нямаше да намеря друга такава животинка.

На другия ден.

Като сравнявам новото с предишното, става ми напълно ясно, че те са от една и съща порода. Щеше ми се да препарирам едното за колекцията си, но по някакво свое съображение Ева се възпротиви. Наложил се да се откажа от тази идея, макар да смятам, че това е погрешно: каква непоправима загуба ще бъде за науката, ако двете животинки вземат да избягат. Старото вече е по-опитомено и може да се смее и да бърбори като папагал — затова му помогна несъмнено

дългото общуване с папагала и високо развитата му способност да подражава. Ще бъда крайно изненадан, ако се окаже, че то е някакъв нов вид папагал. И все пак не би трябвало да се изненадвам, защото след първите дни, когато още беше риба, то се превръща в какво ли не — във всичко, което можеше да му хрумне. Новото е толкова грозно, колкото беше и другото в началото; цветът на кожата му напомня сурово месо с някакъв жълтеникав оттенък, а главата му е също така необикновена и без никаква козина. Тя го нарече Авел.

След десет дни.

Това са момченца; разбрахме го едва напоследък. От началото ни обърка това, че те се появиха на света такива едни малки и несъвършени по форма — просто не бяхме виждали такива същества. Сега си имаме и момиченца. Авел е добро дете, но за Каин щеше да бъде по-хубаво, ако си беше останал мечка.

След толкова години разбрах, че в началото съм бил на погрешно мнение за Ева: по-добре е да живея с нея извън райската градина, отколкото без нея в градината. Някога ми се струваше, че говори прекалено много, но сега би ми било мъчно, ако този глас замлъкне и изчезне от моя живот. Благословена да е „джанката“, която ни събра и ми даде възможност да позная нейното чисто сърце и благата ѝ душа.

---

[1] Додо — голяма птица, сега вече изчезнала, със закривен клюн, къси крака и криле, които не са могли да ѝ служат за летене. — Б.пр. ↑

ДНЕВНИК НА ЕВА

(ПРЕВОД ОТ ОРИГИНАЛА)

Събота.

Вече навърших почти цял ден. Появих се на бял свят вчера. Или поне така ми се струва. Но сигурно е вчера, защото, ако е било завчера, тогава аз още не съм съществувала, иначе щях да запомня това събитие. Впрочем възможно е то да е станало завчера и аз да не съм забелязала. Нищо чудно; но занапред ще внимавам добре и ако пак настъпи завчера, непременно ще го отбележа. Най-добре е да започна, както му е редът, за да не се обърка нещо в хронологията, защото някакъв вътрешен глас ми подсказва, че един ден тези подробности може да се окажат важни за историците. Работата е там, че аз се чувствам като експеримент, да, чувствам се буквално като експеримент; просто невъзможно е някой да изпитва по-силно от мен чувството, че е експеримент. Затова аз все повече се убеждавам, че е именно тъй — аз съм експеримент; само експеримент и нищо повече.

А щом съм експеримент, значи ли, че с мен експериментът се изчерпва? Не. Според мен не; аз мисля, че всичко останало е също част от този експеримент. Аз съм главната част от експеримента, но струва ми се, че всичко останало участва в него. Може ли да се смята, че положението ми е осигурено или трябва да внимавам и да си отварям очите на четири? Може би по-скоро второто. Един вътрешен глас ми подсказва, че превъзходството може да се добие само с цената на неотстъпна бдителност. Това, струва ми се, е доста хубава фраза за едно толкова младо същество като мен.

Днес всичко изглежда по-хубаво от вчера. При завършването на последните работи вчера падна такава бързане, че планините бяха струпани както падне, а из равнините останаха да се ваят сума боклуци и останки — една съвсем отчайваща гледка. Благородните и прекрасни произведения на изкуството не бива да се създават прибързано; а този величествен нов свят е наистина благородна и

прекрасна творба. Тя действително стои на границата на съвършенството, независимо че беше създадена за толкова кратко време. На места звездите май са много, а другаде — недостатъчни, но това несъмнено ще се оправи лесно. Снощи луната се откъсна, сурна се надолу и отпадна от системата — страшно голяма загуба. Сърцето ми се къса, като си спомня за това. В цялата украса няма нищо, което би могло да се сравнява с нея по красота и завършеност. Трябваше да я закрепят по-здраво. Ех, да може да я върнат обратно...

Но, разбира се, никому не е известно къде се е дянала тя. А пък и да я е намерил някой, той ще гледа да я скрие. Сигурна съм в това, защото и аз бих постъпила тъй. Мисля, че във всяко друго отношение мога да бъда честна, но вече си давам сметка, че живецът на моята природа е любов към красивото, страст към красивото и че няма да е безопасно да ми се повери луна, която принадлежи на друго лице, особено ако това лице не знае, че тя е у мен. Бих върнала луната, ако я намеря посред бял ден, защото ще ме е страх, че някой може да забележи, като я взимам; но намеря ли я по тъмно, положително ще измисля някакъв предлог, за да премълча това. Защото аз страшно обичам луните — те са толкова красиви и толкова романтични. Ще ми се да имахме пет-шест. Тогава никога не бих лягала да спя, никога не би ми омръзнало да лежа на обраслия с мъх бряг и да ги гледам.

Звездите също са хубави. Иска ми се да взема три-четири и да си ги затъкна в косите. Но ми се струва, че това е невъзможно. Трудно е да се повярва колко далеч са те от нас, защото на пръв поглед не изглеждат толкова далеч.

Когато се появиха за първи път — а това беше снощи, — аз се опитах да обруля няколко с един прът, но не успях да ги достигна и това много ме изненада; после опитах с буци пръст и ги замерях, докато отмахвах, но пак нищо не излезе. Сигурно защото съм левачка и не мога да мятам добре. Дори когато се целех не в тази звезда, която исках да сваля, пак нищо не излизаше, макар понякога да бях доста близко до целта — забелязах как четиридесет-петдесет пъти черната буца пръст летеше право към средата на златния грозд и не улучваше съвсем за мъничко; ако бях издържала още малко, сигурно щях да сваля някоя звезда.

Е, после си поплаках, което, струва ми се, е съвсем естествено за моята възраст, и след като си починах, грабнах една кошница и се

отправих към края на нашата кръгла площадка, където звездите са съвсем близо до земята и бих могла да ги набера с ръце, което е за предпочитане, защото тогава може да се действа по-внимателно, за да не се счупят. Но краят на площадката се оказа по-далеч, отколкото си представях, и в последна сметка трябваше да се откажа от намеренията си; толкова бях капнала, че не можех да направя нито една крачка повече.

Не успях да се върна у дома, понеже бях отишла много далеч, а и стана студено; но попаднах на няколко тигри, сгуших се между тях и ми беше толкова удобно и топличко: тигрите имаха много хубав и приятен дъх, защото се хранят с ягоди. Преди това не бях виждала тигри, но веднага ги познах по райетата. Да мога да се снабдя отнякъде с такава кожа, ще си направя чудесна дреха.

Днес вече имам по-точна представа за разстоянията. Така жадувах да притежавам всяка красива вещ, че със замаяна глава се мъчех да я взема, но понякога тя се оказваше прекалено далеч, а друг път, когато ми се струваше, че до нея има цял фут, тя се оказваше само на шест инча от мен, но, уви, шест инча, покрити с тръни! Това ми послужи за урок. Освен туй открих една аксиома — стигнах до нея със собствената си глава — и това беше първата ми аксиома: *Одраскан Експеримент от тръни се бои*. Мисля, че за такова младо същество като мен това е голямо постижение.

Вчера следобед следвах продължително от разстояние другия Експеримент, за да си изясня, ако мога, за какво е той. Но не можах да си изясня. Мисля, че това е мъж. Аз никога не съм виждала мъж, но той ми прилича на мъж и съм убедена, че е именно мъж. Давам си сметка, че проявявам по-голям интерес към това същество, отколкото към което и да било друго влечуго. Ако, разбира се, то е влечуго, но ми се струва, че това е именно тъй, понеже то има чорлави коси, сини очи и въобще прилича на влечуго. То няма ханшове, изтънява надолу като морков; когато пък стои изправено, разширява се надолу като петролна кула. С една дума, мисля, че това е влечуго, въпреки че може да е и някаква конструкция.

Отначало ме беше страх от него и хуквах да бягам, щом го зърнех, защото мислех, че ще почне да ме гони; но постепенно разбрах, че то, напротив, гледа да стои по-далеч от мен и тогава престанах да се боя и няколко часа ходих по дирите му на около

двадесет ярда от него, което го изнерви и то доби съвсем нещастен вид. Накрая то толкова много се уплаши, че се покатери на едно дърво. Дебнах го отдолу доста време, но после това ми омръзна и се прибрах у дома.

Днес се повтори същото. Прекарах го пак на дървото.

Неделя.

То още стои на дървото. Почива си очевидно. Но това е някаква хитрост; неделята не е ден за почивка, съботата е отредена за тази цел. Струва ми се, че това същество повече гледа да почива, отколкото да върши нещо друго. Аз бих се уморила да почивам толкова много. Дори само като седя и го дебна на дървото, се уморявам. Питам се за какво ли е това същество? Нито веднъж не го видях да върши нещо.

Снощи върнаха луната на мястото ѝ и аз толкова се радвах! Според мен това е много почитено от тяхна страна. Ала луната пак се сурна надолу и падна, обаче това не ме разтревожи; няма защо да се безпокоиш, когато имаш такива съседи — те пак ще я върнат. Ще ми се да изразя по някакъв начин своята признателност. Добре би било да им изпратя няколко звезди — и без това имаме в излишък от тях. По-право имам, не имаме, защото, доколкото забелязвам, онова влечуго абсолютно не се интересува от такива неща.

То има лош вкус и никога не е любезно. Когато снощи по здрач отидох да го видя, то беше слязло от дървото и се мъчеше да улови петнистите рибки, дето играят във вира, но аз пак започнах да го замерям с буци, за да се качи на дървото и да ги остави на мира. Питам се, за това ли е създадено то? Нима няма сърце? Нима няма жал към тези мънички твари? Нима е замислено и създадено за такава долна работа? Така ми изглежда. Една от буците го удари по главата и се оказа, че то може да говори. Това ме развълнува приятно, защото за първи път чух друга реч, освен моята собствена. Нищо не му разбрах, но думите му звучаха доста изразително. Когато открих, че може да говори, интересът ми към него се повиши, защото много обичам да говоря; говоря по цял ден, а дори и нощем насън и съм необикновено занимателна, но ако има с кого да говоря, мога да бъда два пъти по-занимателна и да не млъквам, стига събеседникът ми да пожелае.

Ако това влечуго е мъж, тогава то не е *то*, нали така? Би било граматическа грешка, не съм ли права? Мисля, че то трябва да бъде *той*. Да, така мисля. В такъв случай ще се скланя по следния начин: именителен — *той*; дателен — *нему*; родителен-притежателен — *него*. И тъй, ще го считам за мъж и ще го наричам *той*, докато не се окаже, че е нещо друго. Така ще е по-удобно, иначе възникват много несигурности.

Следващата седмица. Неделя.

Цяла седмица ходих по петите му и се мъчех да се запозная. Понеже е стеснителен, все аз трябваше да говоря, но това няма значение. Изглежда, му е приятно да съм около него, пък и аз често употребявам интимното „ни“ и той май се чувства поласкан, че го приобщавам към себе си.

Сряда.

Вече се разбираме много добре и се опознаваме все повече и повече. Сега той не се мъчи да ме избягва — добър знак, който показва, че му е приятна моята компания. Това ме радва и аз гледам да съм му полезна с всичко, с каквото мога, за да го предразположа още повече към себе си. През последните дни го освободих от необходимостта да дава названия на нещата и това е голямо облекчение за него — той няма дарба в тази насока и очевидно ми е много благодарен. Да го убиеш, не може да измисли едно свястно име, но аз не му давам да разбере, че съм забелязала този му недостатък. Появи ли се някоя нова твар, аз веднага ѝ давам име, преди той да изпадне в неловко мълчание, което би го изложило. По такъв начин го избавям от редица неудобни положения. Аз не страдам от неговия недостатък: щом зърна някое животно, начаса познавам какво е. Не се замислям нито за минута, името му изниква в главата ми светкавично, сякаш по някакво вдъхновение, и несъмнено е тъй, защото съм убедена, че само преди секунда не съм го знаела. Изглежда, че само по външния вид на всяко животно и по държането му разбирам какво е то.

Например, когато се появи додото, той го помисли за дива котка — познах по очите му. Но аз го избавих от неудобството, като се

постарах да направя това, без да засегна честолюбието му. Просто възкликнах със съвсем естествен тон, сякаш бях само приятно изненадана, а не че той се нуждае от моята информация: „О, но това е додо, разбира се!“ И обясних — без да дам вид, че обяснявам — как съм познала тази птица; може би малко го жегна това, че аз я познах, а той не, но все пак явно беше възхитен от мен. А на мен ми стана много приятно от това и преди да заспя, неведнъж си го спомних със задоволство. Какви дребни неща могат да ни направят щастливи, особено когато чувстваме, че сме ги заслужили.

Четвъртък.

Първото ми огорчение. Вчера той ме избягваше и, изглежда, не желаше да разговарям с него. Просто не можех да повярвам и си помислих, че това е някаква грешка — та нали толкова обичам да бъда с него, толкова обичам да слушам гласа му, как е възможно да се държи зле с мен, след като не съм сторила нищо лошо! Но накрая се уверих, че няма грешка и тогава отидох и седнах самотна на мястото, където за първи път го срещнах в онова утро, когато бяхме създадени и аз още не знаех що за същество е той и бях безразлична към него; но сега това място ми навяваше тъга, всяко нещо там ми напомняше за него и сърцето ми се свиваше. Това беше ново чувство за мен и аз не разбирах добре защо съм тъжна. Не го бях изпитвала преди, то бе същинска загадка и аз не разбирах какво става с мен.

Но щом се спусна нощта, почувствах, че не мога да понасям повече самотата и тръгнах към новата колиба, която той си бе направил, за да го попитам с какво съм се провинила и как мога да поправам грешката си и да си възвърна благоразположението му; но той ме изгони на дъжда и това беше първото ми огорчение!

Неделя.

Всичко се оправи и аз пак съм щастлива; но преживях тежки дни; старая се да не мисля за тях.

Искам да му отбруля няколко ябълки от онова дърво, но не мога да се меря добре. Колкото и да се мъчих, нищо не излезе, но мисля, че доброто ми намерение го зарадва. Тези ябълки били забранени и той

каза, че ще си навлека беда. Нека си навлека — щом ще му доставя удоволствие, това няма значение.

Понеделник.

Тази сутрин му казах името си, надявайки се, че ще му е интересно. Но той дори не обърна внимание. Странно! Ако той ми беше казал името си, на мен щеше да ми е интересно. Струва ми се, че то би звучало в ушите ми по-приятно от всеки друг звук.

Той говори много малко. Може би защото не е особено умен и чувствайки това, иска да го скрие. Жалко, ако това го измъчва, защото умът няма значение, важното е сърцето. Искан ми се да го накарам да разбере, че едно любещо, добро сърце е богатство, истинско богатство и без такова сърце интелектът е нищо.

Въпреки че говори толкова малко, той има доста богат речник. Тази сутрин употреби една поразително хубава дума. Изглежда, и самият той си даде сметка за това, защото после я употреби още два пъти, уж случайно. Е, не беше изиграно много добре, но ми стана ясно все пак, че той има известен усет. Несъмнено тези семена могат да дадат добър плод, ако се положат грижи за тях.

Откъде ли взе тази дума? Доколкото си спомням, аз никога не съм я употребявала.

Да, той не прояви никакъв интерес към името ми. Опитах се да скрия разочарованието си, но се боя, че не успях. Тогава отидох на обраслия с мъх бряг и дълго седях там, потопила нозе във водата. Винаги отивам там, когато зажаднея за компания, за някого, когото да гледам и с когото да разговарям. Разбира, се, тази чудесна бяла фигура, която се очертава във вира, не ми е достатъчна, но тя все пак е нещо, а нещото е по-добро от пълната самота. Заговоря ли, заговорва и тя; тъжна ли съм, тъжна е и тя; тя ме успокоява със съчувствието си, тя казва: „Не се отчайвай, бедна, самотна девойко. Аз ще ти бъда дружка.“ И наистина тя ми е вярна дружка, при това единствена. Тя ми е сестра.

О, този час, когато тя за първи път ме изостави! Никога няма да го забравя — никога, никога! Колко тежко ми беше на душата! Казах си: „Тя беше всичко, което имах, а сега и тя си отиде!“ В отчаянието си казах: „Пръсни се, сърце! Нямам сили да живея повече!“ И закрих

лицето си с ръце, и зарिдах безутешно. Но когато след малко ги отмахнах, тя пак беше там — бяла, сияйна и красива — и аз се хвърлих в прегръдките ѝ.

Бе истинско щастие; и друг път съм била щастлива, но сега беше съвсем различно — бях изпаднала в екстаз. Оттогава никога вече не съм губила доверие в нея. От време на време тя изчезва някъде — кога за час, кога за цял ден, но аз вярвам в нея и я чакам. Казвам си: „Сигурно си има работа или е тръгнала да пътешества, но ще се върне.“ И тя наистина се връща — винаги. При тъмни нощи не се показва, защото е толкова едно плашливичко създание, но има ли луна, веднага се появява. Аз не се боя от тъмнината, но тя е по-малка от мен — нали се родих преди нея. В трудни минути тя ми е утехата и опората, а в живота ми има много такива минути.

Вторник.

Цялата сутрин работих — оправях това-онова във владенията ни; и нарочно гледах да съм далеч от него с надеждата, че ще му доскучае и ще дойде при мен. Но той не дойде.

По пладне прекратих работата за този ден и се отдадох на почивка: започнах да си играя с пчелите и пеперудите, да се търкалям сред цветята — тези прекрасни творения, които ловят от небето Божията усмивка и я задържат в себе си. Набрах от тях, оплетох венци и гирлянди, накичих се и закусих втори път — ябълки, естествено. После седнах на сянка и чаках, чаках... Но той не дойде.

И по-добре. Нищо нямаше да излезе от това, защото той не се интересува от цветя. Нарича ги боклук, не може да ги различава едно от друго и смята, че по такъв начин изглежда по-издигнат. Аз не го интересувам, цветята не го интересуват, багрите на свечеряващото небе не го интересуват — какво ли го интересува, освен да прави колиби, за да се крие в тях от освежителния чист дъжд, да почуква дините, да опитва гроздето, да опипва плодовете по дърветата, за да види как изобщо върви реколтата?

Сложих на земята една суха пръчка и се замъчих да пробия дупка в нея с друга, за да опитам нещо, което си бях намислила; но след малко преживях ужасен страх. От дупката се проточи тънка прозрачна синкава лента и аз захвърлих всичко и побягнах. Реших, че

това е някакъв дух и така се уплаших! Когато се обърнах, не го видях никъде. Облегнах се на една скала да си отдъхна и да дойда на себе си, почаках, докато краката ми не престанаха да треперят; после много внимателно се промъкнах обратно, готова да хукна, ако се наложи. Когато наближих пръчката, разтворих клоните на един розов храст и надникнах (жалко, че мъжа го нямаше наоколо — толкова очарователна изглеждах), но духът беше изчезнал. Отидох досам пръчката и забелязах в пробитата дупка червеникав пращец. Пъхнах пръст вътре, за да го пипна, но извиках: „Ох“ и си дръпнах ръката. Почувствах жестока болка. Лапнах си пръста, заподскачах на единия крак, после на другия, похленчих и болката премина. Но в мен вече се беше пробудил невероятен интерес и аз се заех да изследвам случая.

Страшно ми се искаше да разбера какъв е тоя червен пращец. И изведнъж се сетих какво е това, въпреки че никога преди не го бях чувала: *огън!* Бях така сигурна в това, както в нищо друго на тоя свят. И без никакво колебание му дадох това име — *огън*.

Създала бях нещо, което не бе съществувало преди. Към неизчислимия брой неща в света бях добавила още едно. Съзнавах успеха си и се гордеех с него; и вече се канех да хукна да го търся и да му съобщя за този мой успех, смятайки, че той ще ме издигне в очите му, но поразмислих и се отказах. Не, той нямаше да обърне внимание. Щеше да попита каква е ползата от това и тогава какво щях да му отговоря? *Огънят* не ставаше за нищо, а беше само красив, просто красив...

Въздъхнах и оставих мисълта да го търся. Защото моето откритие не ставаше за нищо; с него нито може да се направи колиба, нито да се подобри сортът на дините, нито да се ускори зреенето на плодовете; то беше ненужно, беше глупост, беше празна суета; той щеше да се отнесе към него с презрение и да каже нещо язвително. Но аз не гледах с презрение на откритието си. Възкликнах: „О, ти, *огън!* Обичам те, нежно алено творение, защото си красиво — и това ми стига!“ И реших да го притисна до гърдите си. Но се въздържах. И веднага измислих нова максима — със собствената си глава, — но тя така прилича на първата, че се боя дали не е плагиатство: *Опарен Експеримент от огън се бои*.

Залових се отново за работа и когато направих повечко огнен прах, изсипах го върху шепя суха пожълтяла трева с намерение да го

занеса у дома, за да ми е винаги подръка и да мога да си играя с него. Но вятърът духна върху тревата, разбърка я и тя така страшно запраща срещу мен, че аз я изпуснах и хукнах да бягам. Когато се обърнах, синкавият дух се извисяваше нагоре, разстилаше се и се кълбеше като облак и аз тутакси разбрах какво е това — дим, въпреки че никога преди не бях чувала за дим, честна дума.

След малко яркожълти и червени езици прорязаха дима и аз начаса определих названието им — пламъци — и бях права, въпреки че за първи път се появяваха пламъци в света. Пламъците се катереха по дърветата, лумваха величествено и ту прорязваха огромната, нарастваща завеса от кълбест дим, ту изчезваха зад нея, а аз заплясках ръце, започнах да се смея и да танцувам от възторг — всичко беше толкова ново и необикновено, толкова красиво и възхитително!

Той дотича запъхтян, спря се, загледа с широко отворени очи огъня и доста време не отрони нито дума. После попита какво е това. О, защо постави така направо въпроса? Аз трябваше да отговоря, разбира се, и отговорих. Казах, че е огън. И че ако му е неприятно, че аз трябва да му обяснявам това, вината не е моя; нямам желание да го ядосвам. След малко той попита:

— А откъде се взе?

Още един въпрос, който също изискваше пряк отговор.

— Аз го направих.

Огънят се разпростираше все по-надалеч и по-надалеч. Той пристъпи към края на обгорената ливада, застана там, забил поглед в земята, и попита:

— Това пък какво е?

— Въглени.

Той взе един, за да го разгледа, но, види се, промени намерението си и го остави. После си отиде. Нищо не го интересува, *нищо!*

Но мен ме интересува. На земята имаше пепел — сива, мека, нежна и красива — и аз веднага разбрах, че това е пепел. Имаше и жар. И аз пак познах, че е жар. Намерих в нея моите ябълки и ги измъкнах. Зарадвах се много, защото съм млада и имам чудесен апетит. Но останах разочарована: всички ябълки бяха изпопукани и развалени. Развалени, но само на вид, а в същност не беше така — оказаха се по-вкусни от суровите. Огънят е красив, но мисля, че един ден той ще ни върши и полезна работа.

Петък.

В понеделник привечер го видях отново, но само за миг. Очаквах да ме похвали за усилията ми да внеса ред във владенията — нали ръководена от благородни подбуди, бях положила толкова труд. Но той не изрази задоволство, а се обърна и си отиде. Беше недоволен и от друго: опитах се още веднъж да го убедя да не се спуска във водопада. Защото огънят бе пробудил в мен едно ново чувство — напълно ново и съвсем различно от любовта, тъгата и останалите чувства, които вече бях изпитала. Това бе страх. Ужасно чувство! По-добре да не го бях познавала; то ми носи мрачни мигове, пречи ми да бъда щастлива, кара ме да съм неспокойна, да тръпна, да треперя.

Така или иначе, не успях да го убедя, защото той още не познава страха и не можа да ме разбере.

ОТКЪС ОТ ДНЕВНИКА НА АДАМ

Може би не бива да забравяме, че тя е много млада, още момиче, и изисква снизхождение. Тя е пълна с любопитство, интересува се живо от всичко, кипи от жизненост, светът е за нея очарование, чудо, загадка и радост; открие ли някое ново цвете, не може да изрази възторга си, милва го, гали го, вдъхва уханието му, говори му, обсипва го с най-гальовни имена. И е луда по багрите: червеникавите скали, жълтите пясъци, сивият мъх, зеленият листак, синьото небе, нежнорозовата зора, виолетовите сенки по планините, златистите острови, плувачи в червеното море на залеза, бледата луна, която се носи сред разкъсаните облаци, елмазените звезди, блещукащи в безкрая — всички тези неща според мен нямат никаква практическа стойност, но щом в тях има багри и величие, за нея това е достатъчно и тя си загубва ума. Да можеше да поседне и да постои тихо и кротко поне за минутка, това би било приятна гледка. В такъв случай, струва ми се, бих я погледал с удоволствие; дори съм

съвсем сигурен, защото започвам да разбирам, че тя е изключително мило създание — кръшна, стройна, изящна, с меки заоблени форми, лекоподвижна, грациозна; а веднъж, когато тя, мраморнобяла и окъпана в слънце, бе застанала на една скала и отметнала глава, засенила с ръка очи, наблюдаваше полета на една птица в небето, разбрах, че е и красива.

Понеделник по обяд.

Ако има нещо на тази планета, към което тя да не проявява интерес, то аз не зная какво е то. Да вземем животните: аз съм безразличен към някои от тях, но не и тя. Тя не пренебрегва никое, привързва се към всички, смята ги всичките за съкровища, посреща с отворени обятия всяко новопоявило се.

Когато могъщият бронтозавър нахълта с тежка стъпка в стана ни, тя го прие като изключителна придобивка, а аз го сметнах за истинско бедствие; това е един ярък пример за липсата на хармония в нашите възгледи. Тя искаше да го опитоми, а аз исках да му подарим имението си и да се преселим другаде. Тя беше убедена, че с благи думи то може да се опитоми и да стане мило домашно животинче; аз казах, че едва ли ще е удобно такова мило животинче, високо двадесет и един и дълго осемдесет и четири фута, да се върти наоколо, защото дори да е изпълнено с най-добри чувства и да не ни мисли злото, нищо не му пречи да седне на жилището ни и да го направи на пита — та всеки може да разбере по погледа му, че това животинче е доста разсеяно.

Въпреки всичко тя беше решила да задържи чудовището и не искаше да се раздели с него. Смяташе, че то ще ни даде възможност да открием мандра, и дори ме караше да ѝ помогна да го издои; но аз и отказах — беше твърде опасно. Обясних ѝ, че полът му не отговаря за целта, пък и нямаме никаква стълба. Тогава тя пожела да го яхне и да разгледа околностите. Опашката му — по-точно

тридесет-четиридесет фута от нея — лежеше на земята като повален ствол и тя реши, че ще може да се изкатери по нея, но се излъга — когато стигна до най-стръмното място, оказа се, че там е хлъзгаво, и тя полетя надолу и щеше да се пребие, ако не бях аз.

Мислите, че миряса ли? Не. Тя не миряса, докато не изпробва на практика всяко нещо; непроверени теории не са по вкуса ѝ, тя просто не ги приема. Именно такъв дух е нужен, признавам; той ме привлича; аз вече чувствам влиянието му и ако остана и занаят с нея, мисля, че и аз ще се заразя от този дух.

Както и да е, тя си имаше още една теория за тоя колос: смяташе, че ако успеем да го опитомим и да го накараме да се държи прилично, ще можем да го наместим в реката, за да го използваме като мост. Оказа се, че той се държи вече доста прилично — поне спрямо нея, — тъй че тя можа да провери теорията си; но нищо не излезе, защото, щом го наместеше в реката и излезеше на брега, за да мине по гърба му, бронтозавърът неизменно тръгваше по петите ѝ — като някоя питомна планина. Впрочем, както и всички останали животни. Те винаги я следват.

Петък.

Вторник, сряда, четвъртък и днес — толкова дни, без да го видя. Трудно се издържа в самота толкова време; и все пак по-добре да си самотен, отколкото нежелан.

Нужна ми е компания — аз съм родена за компания, струва ми се. Затова се сприятелявам с животните. Те са очарователни, имат мил нрав и учтиви обноски; те никога не се мусят, никога не те карат да се чувстваш натрапник, усмихват ти се и въртят опашка (ако имат) винаги са готови да поиграят с теб или да те придружат на малка екскурзия. С една дума, готови са на всичко, което им предложиш. През всичките тези дни така хубаво си прекарвах с тях и съвсем не се чувствах самотна. Самотна ли? О, не. В никакъв случай. Та те винаги се тълпят

около мен, заемайки понякога четири-пет акра площ, просто не можеш да ги преброиш; и когато се качиш на някоя скала и огледаш тази шир от козина, такава пъстра, с такива весели тонове, които преливат като вълни под блясъка на слънцето, струва ти се, че това е истинско море, но аз зная, че не е така. А понякога връхлита буря от дружелюбни птички, минава ураган от пърхащи криле; и когато слънцето пониже този пернат хаос, пред смаяния ти поглед заблестяват мълнии във всички възможни цветове.

Правехме дълги екскурзии и аз видях голяма част от света; струва ми се дори, почти целия. И тъй, аз вече съм първият пътешественик — и единственият! Когато тръгваме на път, представляваме внушителна гледка, нямаща равна на себе си.

За удобство аз яхам някой тигър или леопард, тъй като те имат меки, закръглени гърбове и са такива мили животни; но при подалечни пътешествия или когато искам да се полюбувам на околностите, яздя слон. Той ме качва с хобота на гърба си, но после аз слизам без чужда помощ; решим ли да стануваме някъде, той кляка и аз се спускам един вид по задната стълба.

Всички птици и животни се държат приятелски помежду си и никога няма да ги чуете да се карат. Те могат да говорят и разговарят с мен, но сигурно на някакъв чужд език, защото не им разбирам нито дума; но те често пъти ме разбират, когато им казвам нещо, особено кучето и слонът. Това ме кара да се срамувам. Излиза, че те са поинтелигентни от мен — следователно стоят по-високо. Това е досадно, защото аз искам да бъда главният Експеримент — и ще бъда!

Научих вече доста неща и сега съм образована, въпреки че отначало не бях. Отначало бях невежа. Отначало това ме дразнеше, защото, колкото и да дебнех, не можех да издебна кога водопадът се покатерва обратно нагоре; но сега тази мисъл не ме тревожи. След много и много експериментални наблюдения установих, че водата никога не се катери обратно — освен по тъмно. Зная, че това става само по тъмно, защото вирът никога не пресъхва, а ако водата не се връщаше нагоре нощем, той положително би пресъхнал. Най-добре е всичко да се проверява по експериментален път: тогава можеш да усвоиш истински знания, а разчиташ ли само на догадки, предположения и умозаклучения, никога няма да станеш образован човек.

Някои неща е *невъзможно* да се разберат; но не можете да стигнете до този извод само чрез догадки и предположения; не, трябва да се въоръжите с търпение, докато се убедите, че е невъзможно да ги разберете. И това именно е най-възхитителното — тогава светът става толкова интересен! Ако няма какво да се открива, животът би бил така скучен. Когато се мъчиш да откриеш нещо и нищо не откриеш, е не по-малко интересно, отколкото когато се мъчиш да откриеш нещо и го откриеш — може би е по-интересно дори. Тайната на водопада беше за мен истинско съкровище, докато не я открих; а след това вълнението отмина и изпитах чувство за загуба.

По експериментален път аз установих, че дървото плава, а също сухите листа, перата и още сума неща; като се направи обобщение от тези опити, може да се стигне до извода, че скалата също плава, но трябва да се примиря с мисълта, че само зная това, без да има начин да го докажа — поне засега. Все пак ще намеря начин, но тогава вълнението ще отmine. Става ми тъжно, като си помисля за това: та нали малко по малко ще открия всичко и тогава няма да има за какво да се вълнувам, а аз толкова обичам да се вълнувам! Онази нощ не ме хвана сън — все за същото си мислех.

Отначало не можех да разбера за какво съм създадена, но сега, струва ми се, разбрах: за да разкривам тайните на този пълен с чудеса свят, да бъда щастлива и да благодаря на Твореца, че е създал всички тези чудеса. Мисля, че тепърва ще има да откривам още много неща — така поне се надявам; и ако пестя усилията си и не бързам много, ще имам работа седмици наред — така поне се надявам. Хвърлиш ли перце, то започва да се рее във въздуха и изчезва от погледа. А хвърлиш ли буца пръст, става друго: тя неизменно пада на земята. Правих безброй опити и винаги ставаше така. Питам се: защо? Разбира се, буцата в същност не пада, но защо все пак се получава такова впечатление? Предполагам, че това е оптическа измама. Искам да кажа, едното от двете явления е оптическа измама. Но кое точно — не зная. Може би явлението с перото, може би това с буцата пръст; не мога да докажа кое, мога само да демонстрирам и двете и тогава става ясно, че едното е измама, а кое точно — това всеки ще реши по свой избор.

От наблюдения зная, че звездите няма да живеят вечно. Виждахала съм някои от най-красивите да се стапят и да пропадат в небето. Щом

една може да се стопи, значи, всички могат да се стопят, а щом всички могат да се стопят, значи, може да се стопят в една нощ. Това нещастие ще се случи един ден, сигурна съм. Решила съм да седя всяка нощ и да ги гледам, докато мога да надвивам съня; по такъв начин ще запечатам в паметта си целия този блещукащ простор, тъй че когато звездите изчезнат, с помощта на въображението ще мога да връщам тези милиарди огънове на черния небесен свод, да ги карам да блестят отново и да ги удвоявам, гледайки ги с премрежен поглед.

СЛЕД ГРЕХОПАДЕНИЕТО

Когато се оглеждам назад, струва ми се, че Градината е била някакъв сън. Тя беше красива, удивително красива чаровно красива, а сега е загубена и никога вече няма да я видя.

Градината е загубена, но аз намерих него и съм доволна. Той ме обича — доколкото може; аз го обичам с цялата жар на страстната си природа, както подобава на възрастта ми и пола ми. Когато се запитвам защо го обичам, разбирам, че не зная защо, пък и право да си кажа, не искам да зная; този вид обич според мен не е плод на разсъждения и пресмятания, както обичта към другите влечуги и животни. Да, мисля, че е именно тъй. Аз обичам някои птички заради песента им, но Адам обичам не за това — о, съвсем не; колкото повече пее той, толкова повече не мога да понасям неговото пеене. И въпреки това аз го карам да пее, защото искам да се науча да обичам всичко, което на него му е приятно. И съм сигурна, че ще се науча — ето че отначало не можех да го търпя да пее, а сега мога. От неговото пеене млякото прокисва, но и това няма значение — ще свикна и с прокиснало мляко.

Обичам го не защото има някакви особени умствени способности — не, не за това. Каквито и да са те, вината не е негова, защото не той е създал себе си; той е такъв, какъвто Бог го е създал, и това ми стига. Тук има някаква мъдра цел, сигурна съм. С течение на времето умствените му способности ще се развият, макар и не изведнъж; пък и няма защо да се бърза; той си е добър и така.

Обичам го не защото е особено внимателен, грижлив и деликатен. Не, той си има недостатъци в това отношение, но си е добър и така, да не говорим, че вече се поправя.

Обичам го не защото е особено трудолюбив — не, не за това. Мисля, че той има това качество, но не разбирам защо трябва да го

крие от мен. Само това ме огорчава. За всичко друго той е напълно искрен и откровен с мен. Сигурна съм, че освен трудолюбието си той нищо друго не крие. Огорчава ме обстоятелството, че намира за необходимо да пази някаква тайна от мен, и понякога дълго не мога да заспя, все за това си мисля, но ще прогоня тези мисли от главата си; те не бива да помрачават щастието ми, което иначе е пълно.

Обичам го не защото е особено образован — не, не за това. Той е самоук и наистина знае сума неща, въпреки че те не са верни.

Обичам го не защото е особено благороден — не, не за това. Той ме издаде, но аз не го обвинявам; това е особеност на неговия пол, струва ми се, а не той е създал този пол. Разбира се, аз по-скоро бих умряла, отколкото да го издам; но това пък е особеност на моя пол и заслугата не е моя, защото не аз съм създала този пол.

Тогавя защо го обичам? По всяка вероятност *просто защото е мъж*.

Дълбоко в душата си той е добър и аз го обичам за това, но и да не беше такъв, пак щях да го обичам. Дори ако започне да ме бие и нагрубява, пак ще го обичам. Сигурна съм. Това, струва ми се, е особеност на пола.

Той е силен и хубав и аз го обичам за това, възхищавам се от него, гордея се с него, но бих го обичала и без тези качества. Ако беше грозен, пак щях да го обичам; ако беше развалина, пак щях да го обичам; и аз ще работя за него, ще му робувам, ще бдя над постелята му до сетния си час.

Да, мисля, че го обичам просто защото е *мой* и защото е *мъж*. Няма друга причина, струва ми се. И тъй, както казах в началото, тази обич не е плод на разсъждения и пресмятания. Тя просто *идва* и никой не знае откъде — и не може да обясни. Пък и не е нужно.

Да, така смятам. Но аз съм още много млада, а и първа се заемам с проучването на този въпрос, та може да се окаже, че при моето невежество и липса на опит съм сгрешила.

СЛЕД ЧЕТИРИДЕСЕТ ГОДИНИ

Моля се и най-искрено желая да напуснем едновременно този свят — желание, което никога не ще умре, и ще се таи, докато свят светува, в сърцето на всяка жена, която обича; и тази молитва ще носи моето име.

Но ако все пак един от нас трябва да си отиде по-напред, моля се това да бъда аз; защото той е силен, а аз съм слаба, аз не съм му необходима толкова, колкото той ми е необходим — животът без него няма да бъде живот, как бих го понесла? И тази моя молитва също е безсмъртна, тя ще бъде отправяна, докато съществува човешкият род.

Аз съм първата жена. И ще се повтаря и от последната.

ПРЕД ГРОБА НА ЕВА

Адам: Където се намираше тя, *там* беше и Раят.

ОТКЪС ОТ АВТОБИОГРАФИЯТА НА ЕВА

Анотация

През март 1893 година Марк Твен завършва „превода“ на „Дневникът на Адам“. През 1905 година „превежда“ „Дневникът на Ева“ и се заема с нейната „Автобиография“.

Де Вото отбелязва, че „Автобиографията“ е причинила доста трудности на „преводача“. „Документите“ на първото семейство били толкова объркани, колкото и „Битието“. Сам Твен не е могъл да реши кое от трите „намерени“ в архивите описания на Едема преди грехопадението е вярно. Дори в избрани от Де Вото ръкопис авторът е допуснал грешка: на едно място Ева говори за Адам, като че ли е вече мъртъв, а впоследствие от разказа ѝ се разбира, че той е жив.

При подготовката на „Автобиографията“ за издаване в САЩ Де Вото изпуска 2–3 страници в началото и десетина реда в края, където текстът внезапно се прекъсва. Изпуснато е по-специално описанието на първите дни от запознанството на Ева и Адам, тъй като то противоречало на това, което се говори в дневниците.

Запазените в архива на Твен бележки по „непреведените“ части от „Автобиографията на Ева“ дават известна представа какво е искал да опише той в следващите глави. Писателят е смятал да покаже, че Ева се е заинтересувала от цикличното възникване на „чудотворния култ“ (т.е. религията). „Бащата на историята“ от своя страна е трябвало да стигне до извода, че възникването на религия като християнската е признак за загниването на обществото. Когато хората започват да проповядват подобна религия, цивилизацията се изправя пред гибел и е необходим потоп.

Предполага се, че този текст е писан към края на 1905 или началото на 1906 година.

... Любов, мир, покой, неизмеримо блаженство — такъв беше животът в Райската градина. Бе истинска радост да живееш. Никакви болезнки, никакво изнемоощяване, нищо, което да говори за бега на времето; болести, грижи, мъки — те може би съществуваха някъде извън границите на Едема, но не и в него. В Градината нямаше място за тях, те не можеха да проникнат в нея. Всички дни си приличаха и всеки ден беше наслада-мечта.

А колко интересни неща имаше! Защото бяхме още деца, при това невежи; днес е трудно да си представи човек колко невежи сме били. Не знаехме нищо, нищичко. Започвахме всичко от самото начало; трябваше да изучим азбуката на нещата. Сега едно четиригодишно дете знае работи, за които ние няхмахме представа и на 30 години. Защото ние растяхме без гувернантки и без учители. Нямаше кой да ни обясни нищо. Няхмахме и речник, та не знаехме правилно ли употребяваме думите, или не. Предпочитахме по-дългите, но сега си давам сметка, че често пъти сме ги употребявали заради тяхното благозвучие и тежест, без да имаме и най-малка представа за значението им; а колкото до правописа ни, той беше нещо позорно. Но ние не обръщяхме никакво внимание на тези подробности. Искаше ни се да натрупаме богат и бляскав речник, а по какъв начин — нямаше значение.

Но да разгадаваме, да изучаваме, да изследваме причините, характера и предназначението на всяко нещо — това беше истинска страст за нас и тези изследвания изпълваха дните ни с чудесни преживявания. Адам и по природа, и по наклонности беше истински учен; мисля, че с право мога да кажа същото и за себе си; и ние обичахме да се наричаме с това велико име. Всеки от нас гореше от амбиция да изпревари другия в научните открития и този стремеж разгаряше приятелско съперничество помежду ни и ни предпазваше да не се отдадем на безделие, лентяйство и празни удоволствия.

Първото наше паметно научно откритие беше законът, според който водата и подобните на нея течности текат надолу, а не нагоре. Това бе откритие на Адам. Дни наред той бе извършвал тайно своите опити, без да ми каже нищо, защото искал най-напред сам да се убеди напълно. Аз разбирах, че неговият забележителен ум е зает с някакъв изключително важен проблем, защото сънят му беше неспокоен и той се мяташе нощем в леглото. Но в края на краищата и последните му

съмнения се разсеяха и той ми разказа всичко. Отначало просто не можех да повярвам — толкова странно, толкова невероятно ми се стори това. Но моето изумление беше за него триумф, награда. Той ме поведе от ручей на ручей — а те бяха десетки — и непрекъснато повтаряше: „Ето, виждаш ли, водата тече надолу, във всички случаи тече надолу, никога нагоре. Моята теория излезе правилна; тя е доказана, тя е установена, нищо не може да я опровергае.“ Истинско удоволствие беше да гледаш каква радост му доставя неговото велико откритие.

В днешно време никое дете не би се учудило, че водата тече надолу, а не нагоре, но тогава този факт ни се струваше поразителен, невероятен. Виждате ли, аз съм наблюдавала това обикновено явление още от деня, в който съм била създадена, но не съм му обръщала внимание. Аз не можах изведнъж да възприема откритието и да свикна с него; доста време след това, щом видех течаща вода, аз волно или неволно започвах да следя накъде тече, очаквайки едва ли не да открива някакво изключение от Адамовия закон; но в края на краищата се убедих окончателно в него и сега бих останала поразена и изумена, ако видя водопад да тече нагоре, а не надолу. Знанията се придобиват с тежък труд, никой не ви ги налива даром в главата.

Този закон беше първият голям принос на Адам в науката и повече от два века той носеше неговото име: „Закон на Адам за падането на течностите“. Адам се разтапяше, щом чуеше да се каже някой и друг комплимент за това откритие. Той много се гордееше с него — няма защо да крия, — но не важничеше. Добър, мил и чистосърдечен, той си остана чужд на високомерието. Махвайки пренебрежително с ръка, обикновено казваше, че това е дребна работа и че ако не той, някой друг учен непременно би открил този закон; но независимо от всичко, ако някой гост-чужденец, дошъл на аудиенция при Адам, се окажеше толкова нетактичен, че да не спомене нищо за това откритие, той не получаваше втора покана. След два века обаче възникнаха спорове по въпроса, кой в същност е открил закона, и научните дружества се дрънкаха почти цял век, докато накрая присъдиха честта за откриването му на един от новоизлюпените учени. Това беше жесток удар. Адам никога не можа да се съвземе от него. Шестстотин години тази мъка разяждаше сърцето му и аз съм убедена, че тя съкрати и живота му. Разбира се, до края на дните си той стоеше

по-високо от царете и от всички хора — нали беше Първия Човек — и получаваше всички почести, които му се полагаха за тази висока титла, но никакви отличия не можеха да компенсират тежката загуба, защото той беше истински учен, при това първият в света; и той неведнъж ми е доверявал, че ако му бяха оставили славата на Първооткривател на Закона за движението на течностите, той на драго сърне би се съгласил да минава за свой собствен син, за Втори Човек. Аз гледах да го утеша. Казвах му, че неговата слава на Първи Човек ще остане навеки и че ще дойде ден, когато името на лъжеоткривателя на закона, съгласно който водата тече надолу, ще избледнее, ще се забрави и ще изчезне от земята. Аз и досега съм убедена в това. Винаги съм била убедена. Този ден непременно ще дойде.

Следващата си голяма победа науката дължи на мен: по-конкретно, аз установих откъде се взема млякото в кравата. И двамата дълго си блъскахме главите над тази загадка. Години наред следяхме кравите — само денем, разбира се, — но нито веднъж не ги хванахме да пият течност с такъв цвят. Ето защо накрая решихме, че те се сдобиват с мляко през нощта. Тогава започнахме да ги наблюдаваме поред нощем. Но безрезултатно — загадката си оставаше неразрешена. Подобни методи биха могли да се очакват от начинаещи, но днес вече е ясно, че те са ненаучни.

С течение на времето опитът ни подсказа по-добри методи. Една нощ, както си лежах замислена и гледах звездите, в главата ми проблесна знаменитата идея и разбрах по какъв път трябва да вървя. Първото ми желание беше да събудя Адам и да му разкажа всичко, но се въздържах и не издадох тайната си. Не можах да мигна до сутринта. Щом се появиха първите проблясъци на зората, аз се измъкнах тихичко; навлязох дълбоко в гората, намерих малка тревиста полянка, оградих я с плет и после затворих в тази кошара една крава. Издоих кравата до капка и я оставих там в плен. Животното нямаше откъде да пие — или трябваше да се сдобие с мляко посредством някаква тайна алхимия, или да си остане без мляко.

Целия ден ходех като замаяна и не можех да кажа две свързани приказки — умът ми беше все в моя експеримент; но Адам се беше заел да изобретява таблица за умножение, та нищо не забеляза. Надвечер той установи, че шест по девет прави двадесет и седем, и опиянен от успеха си, забрави и мен, и всичко на света; използвах

този момент и скритом се промъкнах до кравата. Ръцете ми така трепереха от вълнение и от страх, да не би да се проваля, че няколко минути не можех да хвана както трябва вимето; но най-после това ми се удаде и... зацърка мляко! Два галона. Два галона, въпреки че нямаше от какво да го е направила. Но аз веднага намерих обяснението: *Кравата не поема млякото през устата, а го кондензира от въздуха чрез козината си.*

Хукнах да кажа на Адам; неговата радост беше не по-малка от моята и той неизразимо се гордееше с мен.

След малко той каза: „Знаеш ли, ти си направила не един, а два приноса в науката, при това важни, с голямо значение.“

И то беше вярно. След редица опити ние отдавна бяхме стигнали до извода, че атмосферният въздух представлява вода в невидима суспензия и че водата се състои от водород и кислород в пропорция 2:1, което се изразява с формулата H_2O . Но моето откритие показваше, че въздухът има още една съставка — мляко. И ние уточнихме формулата — H_2O, M .

ОТКЪСИ ОТ ДНЕВНИКА НА ЕВА, ВМЪКНАТИ В АВТОБИОГРАФИЯТА Й

Още едно откритие. Един ден забелязах, че Уилям Маккинли^[1] изглежда съвсем зле. Той е първият лъв и още отначало беше станал мой любимец. Прегледах го, за да разбера какво му е, и открих, че в гърлото му бе застанал несдъвкан кочан от зелка. Тъй като не успях да извадя кочана, взех дървената дръжка от метлата и го напъхах навътре. На Маккинли му олекна. Докато се занимавах с него, бях го накарала да си отвори широко устата, за да мога да виждам вътре, и забелязах нещо особено в зъбите му. Подложих го на щателен научен преглед и за най-голяма моя изненада открих следното: лъвът не беше вегетарианец, а спадаше към карниворите, тоест към месоядните хищници! Във всеки случай замисълът е бил да бъде месояден хищник.

Изтичах при Адам и му съобщих това, но той, естествено, се присмя и каза:

— А откъде ще намери лъвът месо?

Трябваше да призная, че не знам това.

— Добре, значи, виждаш сама, че това предположение е чиста фантазия. Месото не е предназначено за ядене, иначе щеше да бъде доставено. А щом не е доставено месо за ядене, по необходимост следва, че в плана на мирозданието не са били предвидени месоядни. Това е логичен извод, нали?

— Да.

— Виждаш ли някакво слабо място в това умозаключение?

— Не.

— Добре, тогава да имаш някакви възражения?

— Да — съществуват неща, по-силни от логиката.

— Тъй ли? Кой са те?

— Фактите.

Повиках един лъв и го накарах да си отвори устата.

— Погледни горната му челюст — казах аз. — Нима този дълъг преден зъб не е кучешки?

Той остана поразен и отвърна тържествено:

— Кълна се в ореола си, че е кучешки.

— А какви са тези четири зад него?

— Малки кътници, ако умът ми е на място.

— А тези два зад тях?

— Кътници, доколкото мога да различа кътници от минало причастие. Статистиката не може да лъже: този звяр не е тревопасен.

Адам винаги си е бил такъв — никаква дребнавост, никаква завист, всякога справедлив и великодушен. Докажи му само нещо и той веднага отстъпва, без да се сърди и обижда. Питам се, достойна ли съм за този прекрасен младеж, за това красиво създание, за този благороден дух?

Това стана преди една седмица. Впоследствие ние изследвахме много животни и установихме, че владенията ни са пълни с месоядни — нещо, което не бяхме и подозирали. И някак тъжно ми става сега, като гледам царствения бенгалски тигър да се тъпче с ягоди и чесън; това изглежда толкова несъвместимо с неговата природа, въпреки че преди не ми правеше впечатление.

(По-късно.)

Днес в гората чухме Глас.

Дълго го търсихме, но не успяхме да го намерим. Адам каза, че го е чувал и преди, но никога не го е виждал, макар да е бил съвсем близо до него. Той беше убеден, че този Глас е като въздуха и не може да се види. Помолих го да ми каже всичко, което знае за него, но той не знаеше почти нищо. Това бил Господарят на Градината, който му заповядал да се грижи за нея и да я поддържа, освен това казал му, че не бива да ядем от плодовете на едно дърво и че ако ядем от тях, непременно ще умрем. Смъртта ни щяла да бъде неизбежна. Адам не знаеше нищо повече. Аз пожелах да видя въпросното дърво и ние тръгнахме на дълга приятна разходка към уединеното и много красиво място, където то растеше само-самичко; седнахме под него и дълго го разглеждахме и разговаряхме. Адам каза, че това е дървото на познанието на доброто и злото.

— Доброто и злото ли?

— Да.

— Какво значи това?

— Кое „това“?

— Ами това. Какво значи „добро“?

— Не знам. Откъде да знам?

— Тогава какво значи „зло“?

— Предполагам, че е название на някакъв предмет, но не зная на какъв.

— Адам, но ти трябва да имаш поне някаква представа за него.

— Защо трябва да имам? Аз никога не съм го виждал. Как мога да имам представа? А ти самата какво знаеш за това понятие?

Разбра се, аз нищо не знаех и беше неразумно от моя страна да искам той да знае. Никак не можехме да се досетим какво е това. Просто нова дума, както и другата; ние не ги бяхме чували преди и те не означаваха нищо за нас. Аз продължих да разсъждавам по въпроса и след малко попитах:

— Адам, ами другите нови думи — „умрем“ и „смъртта“ — какво пък означават те?

— Нямам представа.

— Добре, но ти какво смяташ, че могат да означават?

— Дете мое, нима не разбираш, че ми е невъзможно да отгатна, макар и приблизително, нещо, за което нямам никакво понятие. Човек не е в състояние да мисли, щом няма материал, върху който да мисли. Не съм ли прав?

— Да, така е, но е ужасно неприятно. Тъкмо защото не зная, *иска ми се* да узная.

Известно време седяхме мълчаливи и си блъскахме главите в тази загадка; после изведнъж на мен ми хрумна какво трябва да направим и дори се изненадах, че не се бяхме сетили още в началото — беше толкова просто. Скочих на крака и възкликнах:

— Колко сме глупави! Нека опитаме от този плод; тогава ще „умрем“, ще разберем какво значи „смърт“ и този въпрос няма да ни безпокои повече.

Адам се съгласи с моето предложение, стана и вече бе посегнал към една ябълка, когато изведнъж се появи някакво крайно интересно създание, каквото още не бяхме виждали, и ние, разбира се, зарязахме

загадката, която не представляваше интерес за науката, и се впуснахме след онази твар, която несъмнено представляваше такъв интерес.

Много мили тичахме ние по хълмове и долини, преследвайки този трмав, пърхашц урод, докато най-сетне се озовахме в западната част на долината, където се извишава грамадна смоквица, и там го хванахме. Каква радост, какъв триумф! Това беше птеродактил. О, той е прелестен, такова грозилще! И такъв един опърничав, а пък как отвратително кряка! Повикахме два тигъра, яхнахме ги и поехме към къщи, помъкнали и него; и сега той седи край мен, вече е късно, но аз не лягам, защото той е толкова възхитително чудовище — истински царски принос за науката. Зная, че няма да ме хване сън, все ще мисля за него и ще чакам с нетърпение утрото, за да мога час по-скоро да го изследвам, да го разгледам добре, да открия тайната на произхода му, да определя доколко е птица и доколко влечуго, да разбере дали това е един от най-добрите оцелели екземпляри; впрочем, ако се съди по вида му, последното е доста съмнително. О, наука! Пред теб бледнеят и чезнат като дим всички други интереси!

Адам се събужда. Моли ме да не забравя да запиша онези четири нови думи. Значи, той вече ги е забравил. Но аз ги помня. Заради него аз винаги съм нащрек. Те вече са записани. Адам е съставителят на Речника — така поне мисли той, — но доколкото забелязвам, цялата работа пада върху мен. Това обаче няма значение, аз обичам да върша всичко, каквото той поиска от мен; а да работя върху Речника ми доставя удоволствие, защото иначе той, горкият, би изпаднал в крайно неловко положение. Науката отсъства в неговия правопис. Той пише „гладко“ с „т“, а „гладиола“ с „д“, въпреки че двете думи са от един и същ корен.

След три дни.

Нарекохме го Тери — за по-кратко. О, той е просто прелест. Тези три дни ние се занимавахме само с него. Адам се чуди какво е правила науката досега без Тери, а и аз се питам същото. Като видя, че е чужденец, котаракът ни си позволи известни волности с него, но веднага съжали за това. Тери така начеса Томас, че почти нищо не остана от козината му и Томас се отдалечи с такъв вид, като че се бе готвил да поднесе изненада, а сега искаше да поразмисли и да си

изясни защо сметките му са излезли криви. Тери е знаменит — няма друго създание като него. Адам го изследва най-внимателно и сега е убеден, че това е най-добрият екземпляр от този вид. Мисля, че Томас е на друго мнение.

Трета година.

В началото на юли Адам забеляза, че на една от рибите във вира ѝ растат крака; тази риба се отнася към семейството на китовите, но не е същински кит, понеже развитието ѝ е било спряно. Това е в същност попова лъжичка. Ние я наблюдавахме с небивал интерес, защото решихме, че ако краката ѝ пораснат напълно и могат да ѝ служат, ще ги развием и в другите риби, та да си излизат на сушата и да се разхождат на свобода. Неведнъж ни бе тревожила съдбата на тези нещастни твари — вечни пленници на водата, които живеят в мокротия и нямат възможност да играят и лудуват сред цветята. Не след дълго краката станаха съвсем истински и китът се превърна в жаба. Тя започна да излиза на брега, да подскача и да си пее весело — особено вечер — и благодарността ѝ беше безгранична. Други последваха нейния пример и сега нощите ни са пълни с музика, което е голяма придобивка в сравнение с предишното безмълвие.

Започнахме да изкарваме на брега различни видове риби и да ги пускаме в ливадата, но всеки път ни чакаше ново разочарование — крака не им поникваха. Чудно нещо, не можехме да си обясним защо. След една седмица се оказа, че всички те са се замъкнали пак във водата. Както изглежда, там се чувстват по-добре, отколкото на сушата. От всичко това ние направихме извода, че по принцип рибите не обичат сушата и не се интересуват от нея, с изключение на китовете. В едно широко езеро на 300 мили от нашата долина се въдят едри китове и Адам замина нататък, наумил си да им развие крака, за да направи живота им по-радостен.

Една седмица след заминаването му се роди Каин. Аз останах крайно изненадана — съвсем не подозирах, че може да се случи подобно нещо. Но както казва Адам, винаги се случва това, което не очакваш.

Отначало не знаех какво да правя с него. Помислих го за някаква животинка. Но след като го разгледах, разбрах, че съм сбъркала,

защото това безпомощно дребосъче нямаше зъби и беше почти без козина. По някои черти приличаше на човек, но те не бяха достатъчно, за да мога от научно гледище да го причисля към този вид. Ето защо отначало го определих като *lusus naturae* — игра на природата, и се ограничих временно с това в очакване на по-нататъшното му развитие.

Но скоро започнах да проявявам особен интерес към него и този интерес растеше от ден на ден; не след дълго той се превърна в по-топло чувство — привързаност, после обич, после обожание, докато накрая завладя изцяло душата ми и аз бях преизпълнена с благодарност и щастие. Животът се превърна в блаженство, във възторг, в екстаз и ден след ден, час след час, минута след минута аз жадувах да се върне Адам, за да споделя моята едва ли не непоносима радост.

Четвърта-пета година.

Най-после той се завърна, но не се съгласи, че това е дете. Разбира се, не от лошотия, той се държи мило, но е преди всичко учен, а после човек — такъв си е по природа — и никога не приема каквото и да било, преди да е доказано научно. Не мога да ви опиша колко тревоги преживях следващата година, докато Адам правеше своите опити. Той подлагаше детето на какви ли не лишения и неудобства, за да определи каква птица или влечуго, или четириногото е то и какво е неговото предназначение, а аз, съсипана и отчаяна, ден и нощ вървях по петите му и се мъчех да успокоявам малкото и да му помогна да понесе тези изпитания. Адам мислеше, че съм намерила детето в гората, и аз не се мъчех да го разубедя, дори се радвах, че мисли така, защото това понякога го караше да броди из горите, за да търси друга такава животинка, през което време ние с детето имахме възможност да си поотдъхнем. Не можете да си представите какво облекчение изпитвах, когато той зарязваше своите ужасни опити, събираше си капаните и примамките и хващаше гората! Щом се изгубеше от поглед, аз притисках малкото до сърцето си, обсипвах го до задушаване с целувки и плачех от радост. Горкото, то, изглежда, разбираше, че за нас настъпват щастливи мигове, и риташе с крачета, гукаше, разтваряше беззъбата си устица и се смееше с щастливата усмивка на детството, а

тя сякаш проникваше до самия му мозък — ако, разбира се, това, което се намира там, е мозък.

Десета година.

После дойде и нашият малък Авел. Струва ми се, че бяхме на година и половина или две, когато се роди Каин, и на три-три и половина, когато семейството ни се увеличи с Авел. По това време Адам вече си беше изяснил доста неща. Опитите му даваха все по-малко основание за тревоги и накрая — една година след раждането на Гладис и Едуина (през 5-а и 6-а година), той ги прекрати окончателно. След като беше класифицирал научно децата, той се привърза към тях и оттогава в Едема цари пълно блаженство. Сега имаме девет деца — половината момчета, половината момичета.

Каин и Авел започнаха да учат. Каин вече умее да събира не по-лошо от мен и дори разбира нещичко от вадене и умножение. Авел няма пъргавия ум на брат си, но е упорит и това качество като че ли заменя съобразителността. За три часа Авел научава толкова, колкото и Каин, само че Каин успява да откъсне два часа от това време за игра. И тъй Авел доста се бави по своя път, но както казва Адам, „въпреки всичко пристига точно по разписание“. Адам стигна до извода, че упоритостта също е дарба, и я сложи в съответния раздел на своя Речник. Аз съм убедена, че правописът също е дарба. Въпреки бляскавите си способности Каин не може да научи правописа. В това отношение той е като баща си, който е най-способен от всички ни, макар правописът му да е истинска трагедия. Аз пиша грамотно, Авел също. Тези няколко факта не доказват нищо, защото толкова малко примери не са достатъчни, за да се изведе общ принцип; но те поне навеждат на мисълта, че умениято да пишеш грамотно е дарба, заложена в човека от рождение, която говори за посредствен интелект. Логически следва, „че липсата на тази дарба е признак за висок интелект“. Понякога, когато Адам прекара през мелницата си някоя хубава, внушителна дума, като „фораминифери“ и стои над останките ѝ, бършейки потта от челото си, аз съм готова да го боготворя — така високо интелектуален и величав ми изглежда. Той е способен да напише думата „фтизиатър“ най-малко по толкова начина, колкото букви има в нея.

Каин и Авел са много мили деца и полагат нежни грижи за помалките си братчета и сестричета. Четирите най-големи ходят, където си искат, и често пъти не ги виждаме по 2–3 дена. Веднъж те загубиха Гладис и се върнаха у дома без нея. Не можеха да си спомнят къде и кога са я загубили. Били някъде надалеч, обясниха те, но не можеха да кажат къде точно, защото местността им била непозната. Там изобилствало едно растение, което ние наричаме смъртоносна беладона, но защо „смъртоносна“ — и ние не знаем. Тази дума няма никакъв смисъл, но ние използваме за образуването ѝ една от думите, които някога бяхме чули от Гласа, защото обичаме да употребяваме нови думи при всеки удобен случай — така по-лесно се свиква с тях. Децата много обичат плодовете на това растение, та дълго скитали между храстите и се наядли хубавичко; но когато решили да отидат на друго място, оказало се, че Гладис е изчезнала, и колкото и да я викали, тя не се обадила.

Тя не се върна и на другия ден. Нито на втория, нито на третия.

Изминаха още три дни, а нея все още я нямаше. Чудно — дотогава не се беше случвало толкова нещо. Любопитството ни бе възбудено. Адам реши, че ако тя не се върне след още един или в краен случай след два, ще трябва да изпратим Каин и Авел да я търсят.

Така и сторихме. Те отсъстваха три дни, но накрая я намериха. Тя бе преживяла много приключения. Първата нощ паднала в реката и течението я отнесло далеч — колко далеч, тя сама не знаеше — и я изхвърлило на края на една пясъчна ивица. После гостувала в семейството на едно кенгуру, което я приело радушно и я забавлявало добре. Майката-кенгуру се отнесла с нея много мило и грижовно; всеки ден тя изваждала малките си от джоба и тръгвала по хълмове и долини да търси храна, след което се връщала с пълен джоб най-отбрани плодове и орехи; и почти всяка вечер идвали гости — мечки, зайци, соколи, кокошки, лисици, хиени, порове и други твари — и падало голямо веселие. Животните, изглежда, се тревожили, че момиченцето няма козина, и когато лягало да спи, те го покривали с листа и мъх, за да го предпазят от студа; и момчетата така я бяха намерили — покрита с куп листа. В първите дни ѝ било мъчно за дома и нещо я свивало *под лъжичката*, но после ѝ минало.

„Свиваше ме под лъжичката“ — така го каза. Ние записахме този израз в Речника и скоро ще помислим за значението му. Той се

състои от известни ни вече думи, които самостоятелно имат ясно определен смисъл, но в тази комбинация той като че ли се губи. Съставянето на речник е изключително интересна, но трудна работа, както казва Адам...

---

[1] Така се е казвал един от президентите на Съединените щати (1897–1901), който е водил империалистическа политика. По време на неговото управление Съединените щати са окупирали Куба. — Б.пр. ↑

СТРАНИЦА ОТ АВТОБИОГРАФИЯТА НА ЕВА, ГОДИНА 920 ОТ СЪТВОРЕНИЕТО НА СВЕТА

Анотация

В този откъс Твен прави най-ясен паралел между времето на Ева и годините, когато е живял и творил самият той. Второто десетилетие на десети век, за което време се отнася откъсът, поразително напомня първото десетилетие на двадесети век. Марк Твен е отнесъл тази страница към дневника на Ева, но Де Вото смята, че авторът е сбъркал и че тя принадлежи към автобиографията.

О, да, в онези далечни, наивни и невежествени времена бяхме толкова лекомислени, та и през ум не ми минаваше, че ние, скромни, никому неизвестни обикновени хорица, кърмим, отглеждаме и лелеем най-забележителното и необикновено събитие, което ще стане във вселената през това хилядолетие — основаването на човечеството.

Наистина в онези първи дни светът беше пуст, но това положение скоро се промени. Когато навършихме 30 години, ние имахме 30 деца, а нашите деца имаха 300; след още 20 години населението нарасна на 6000, а към края на втория век то вече наброяваше милиони. Защото нашето семейство е дълголетно и малцина умираха. Повече от половината от децата ни са все още живи. Аз не престанах да раждам, докато не достигнах средна възраст. Онези от моите деца, които успяха да прескочат опасностите, съпровождащи ранната детска възраст, са живи и до днес, а така е и в други семейства. Сега човечеството наброява милиарди.

ПЪРВИ ОТКЪС ОТ ДНЕВНИКА НА МАТУСАЛ

Анотация

„Преводът“ на този дневник е направен по времето, когато Марк Твен се занимава усилено с история и се готви да пише „Принцът и просякът“. Тогава той открива сходство между Англия на Тюдорите и света преди Потопа. От това сходство той извежда впоследствие „Общия закон на историята“.

Освен това Твен иска да направи аналогия между съвременната нему Америка и епохата на Адам. В този откъс Матусал поема ролята на критик на своето общество. Той говори за глупостта, лицемерието и жестокостта на окръжаващия го свят, безпокои го установяването на робството. В бележките си за „непреведените“ части на „Дневника“ Твен посочва, че в края на краищата Матусал е бил готов да отхвърли религиозно-законодателната система, създадена от неговия народ.

Както пише Де Вото, и Твен, и Матусал са живели в епохи, „в които не са се чувствали спокойно, епохи обречени, епохи, когато светът се носи главоломно към пропастта“. Затова Матусал размишлява много над предсказанията на пророците, че светът върви към залез, върви към своята гибел.

Обръщайки поглед към епохата на Матусал, „Бащата на историята“ намира в нея много общи елементи с обстановката в Съединените щати през последната четвъртина на деветнадесетия век. Съгласно „Закона за периодичните повторения“ историята се повтаря. Твен смята, че в неговата епоха, както и по времето на Матусал, цивилизацията е достигнала до такъв момент от своето развитие, когато вземат връх неведоми, разрушителни сили. И те неизбежно ще я доведат до погибел.

Ден първи от месец четвърти на година 747 от началото на света.

Днес навърших шестдесет години — защото родил съм се аз в лето 687 от началото на света. Дойдоха при мен някои от родата и настояваха да се оженя, за да не секне родът наш. Млад съм аз още, за да си взема такива грижи на главата, макар да ми е известно, че баща ми Енох и дядо ми Наред, и прадядо ми Малелеил, и прапрадядо ми Каинан са си взели невести на такава възраст, каквато достигнах и аз. И всички те ми говориха днес и надпреварваха се да ме скланят да се оженя, защото аз съм най-старият син на баща си и когато дойде моят ред, ще стана глава на нашия княжески род и владетел на градовете, земите и титлите, принадлежащи на него, когато на боговете бъде угодно да призват живите още наследници и по-старши родственици, които стоят между мен и тези високи почести.

Ден десети.

Възнаградих с дарове неколцина мъдреци и слугите им и отправих ги да си вървят в родните свои страни, защото не са ми нужни вече наставници, тъй като моята младост завърши и престъпвам сега прага на зрелостта. С мъдреца Уц, що живее в далечната земя Нод, в древния град, именуван Енох, проводих един военачалник и много храбри воители измежду собствените ми телохранители, че да защитават него и кервана му от чедата на Иавала, които гъмжат из пустините по тоя път. Неговата праправнучка Цила остана в дома на техния сродник Авакум, защото искаше да им погостува още, а те се радваха на гостенката си. Красива девица и скромна.

Ден осемнадесети.

Годишнина от съзиждането на града ни. Нека процъфтява Аумрат и всички онези, що живеят между неговите стени. Моят прадядо Малелеил, който преди 300 години е положил крайгълния камък, седеше тържествено в светилището на храма и приемаше старейшините на града, и възхваляваше величието негово и славата му, и мощта му и великолепието му; и разказваше той как е бил съграден първият дом и как пред очите му градът се разраствал, за да се разпростре днес върху пет хълма и долините помежду тях, тъй че вече никой не може да прочете жителите му. И наистина хубав град е това, с

храмове и палати, с яки стени и улици, що нямат край, и няма в него дом, който да не е построен от камък. Първопостроената къща се е порутила вече, ала много люде се стичат да я гледат с благоговение и никому не е позволено да прави поразии по нея, въпреки че неразумни пришълци от далечни страни имат суетния обичай да дращят върху камъните ѝ имената си и още названията на никому неизвестните селища, откъдето са родом — обичай безразсъден, който издава глупеца.

Ден двадесет и четвърти.

Този ден някакви фокусници даваха представление в двореца на моя баща и един от тях гълташе огън и туряше живи въглени в устата си, сдъвкваше ги със зъбите си и ги поглъщаше; и още пиеше горяща нафта и не проявяваше никакво отвращение, а само доволство и радост. А друг похлупи едно дете с кошница, измъкна меч и промуши с него кошницата, и издърпа меча си окървавен и чуваха се стенанията на детето. Когато вдигнаха кошницата, не видяхме ни детето, ни следа от неговата кръв. Но туй са стари фокуси и не струват много.

Трети нагълта крив кинжал, дълъг колкото човешка ръка. Сладкоречив беше тоя фокусник и красив, ала на мен ми се дощя тоя кинжал да разпори червата му, че да свърши представлението, защото нито аз, нито някой друг смее да седне в присъствието на баща ми, нито пък да излезе преди него. Ала той беше предоволен и крайно удивен, а то е, защото живее в уединение и занимава се с наука и не вижда какво става по тоя свят. И наистина тия евтини шарлатани така го възхитиха, като да беше недодялан селянин, неизлизал нивга от селото си.

После отиде той в театъра, съпроводен от всички придворни и велможи, облечен в пищни одежди. Този нов актьор Луц, чието име се носи сега из цялата страна, така развълнува тълпата, играейки ролята на Адам в класическата, внушителна и несравнима пиеса „Изгонването от Рая“ (до днешно време нищо такова не е написано), че всички се разридаха високо и много пъти ставаха на крака и викаха, и стояха прави дълго и овациите им сякаш никога нямаше да стихнат. Но ето че излезе напред Иевел, този немирясващ брат на моя прапрапрадядо Енос, и вдигна вежди и заоглежда със съжаление

людете, като че искаше да каже: „Нима туй е актьорска игра?“ Той всякога сторва тъй и нищо не го задоволява, освен старинни неща и глупави, които само той е виждал и никой друг; нищо съвременно не търпи и все казва, че е пошло и бездарно, и нито му се наслаждава, нито оставя другите да му се наслаждават. И подзе той дълга и гръмогласна реч, говорейки високомерно — какъв бил театърът едно време преди сегашния упадък, — и казваше: „Когато беше жив великият Уциел, тогава имахме Адам! Великий боже, когато ние, които сме виждали истинска актьорска игра, се пренасяме в миналото и си спомняме какъв беше театърът преди 500 години...“ И тук той разигра такъв страдалчески вид и взе да се хвали и така безсрамно и нагло да лъже, че човек с удоволствие и с помощ божия би го пратил при неговите пропаднали идоли. Колко досадни са тези вкиснати беззъби старци, които продължават да живеят, сякаш само за да ни навират в очите прехвалените чудеса на някогашното време, отдавна забравени, за които никой, освен тях не съжالياва. Старостта има своите хубости, ала подобни навици не я красят. Аз бих му рекъл някои неща, но такива думи не приличат на малкото ми години и едва покаралата ми брада.

Ден двадесет и седми.

Днес Цуар, един от моите роби, падна ничком пред мен и ми напомни смирено, че има вече шест години, откак го купих от баща му. Извиках моя управител и той ми потвърди, че това е истина. Този човек беше евреин и аз не можех да го държа повече в робство, и казах, че от днес е свободен. Той се поклони доземи, казвайки: „Господарю мой, аз имам жена и деца.“ Тогава, без да премисля, щях да му кажа: „Вземи и тях.“ Но моят управител падна на колене и извика: „О, княже, макар да е тежък моят дълг, трябва да го изпълня: когато го купихме, той нямаше ни жена, ни деца. Благодарение на вашата милост той има жена, а децата му са родени в робство.“ Това ме доста смути, защото не бе ми се случвало да решавам подобни въпроси, и рекох: „Щом е тъй, нека бъде тъй — дай му пари и дрехи и го пусни да си отиде сам от дома ми; но се грижи добре за жената и децата му, те не бива да бъдат продавани и да страдат от нужда.“

Тогава стана Цуар, поклони се и излезе кљумнал, като да бе го споходила голяма мъка. И не ми беше леко на сърцето, макар да бях постъпил според закона. И щях да се радвам, ако можех да постъпя иначе. Излязох да видя какво става, като наредих на стражата да не ме следва, и ги видях да се прегръщат мълчаливи, с вкаменени лица, без да проронят нито сълза — а децата си играеха в нозете им и се боричкаха за пеперудата, която едно бе хванало. И прибрах се в покоите си, и напусна ме радостта на живота, и ми беше чудно, защото те бяха само роби, прах под нозете ми. Ще трябва още да поразмисля върху това.

Ден двадесет и осми.

И дойдоха тези нещастни люде при мен, и Цуар с отчаяно лице, което не отговаряше на думите му, каза: „Господарю мой, както се полага по обичай и закон, дойдох да заявя, че обичам моя господар и моята жена, и моите деца, и се отказвам от свободата; затова нека пробият ухото ми с шило пред съдиите, та според този знак аз и близките ми да се върнем навеки към робството, защото тая участ или дори смъртта е по-добра от раздялата с тези, които са ми по-скъпи от хляба, от слънцето и от диханието на живота.“

И не зная правилно ли постъпих, ала сърцето ми не можа да понесе това и казах: „Суров е този закон и жесток; дарявам ви свободата, на всички ви, та съвестта ми да ме не измъчва повече.“ Те бяха ценни роби, но аз моля бога да се не разкая за решението си, защото богатството ми е толкова голямо, че освобождавайки ги, губя все едно дребна монета.

Месец пети, ден трети.

Не ми се нрави княгиня Сара, внучката на моя сродник Илия, макар техният род да е стар, богат и славен, и аз не ще се оженя за нея, освен ако баща ми не ме принуди. Преди три деня тя пак дойде с голяма свита благородници и слуги, за да погостува в палатите на моя баща, които са срещу моя нов дворец, при това съвсем близо. Тая девица е приблизително на моята възраст, само че малко по-голяма — на шестдесет и една години, — което не е така приятно, както ако беше

по-млада от мен. Но, боже мой, на тая възраст тя би трябвало да бъде цъфтяща и весела, а тя е важна като задомена жена и има сериозен вид и мътна кожа. Иска да се покаже за много мъдра и учена и ходи с навирен нос, и все дава вид, че е в дълбока размисъл. И не дай боже да закачи нос на някой клон — ще се обеси, защото извит е носът ѝ като клон и много удобен за тая цел. Според сегашната мода на главата ѝ има повече купени от пазара коси, отколкото дадените ѝ от природата. Ако излезе мода по същия начин да се уголемява носът, с който милостивият Бог ни е дарил, чудя се какво ли ще прави тогава тази жена? Където и да ходи, тя мъкне след себе си на връвчица едно рунтаво противно куче, а седне ли, взема го в скута си и го гали, гали, а при лошо време го облича с везана сукнена дреха, да не би да хване настинка или треска някаква, че цял свят да скърби. Проклет да бъде денят, в който може да наследя неговото място и досадната любов на неговата стопанка. Амин.

Ден пети.

Както се разхождах в двореца на фонтаните, явиха се пред мен Цуар и жена му Мала и паднаха ничком да кажат молбата си; и щеше стражата да се разправи жестоко с тях, задето са дръзнали да нарушат моето спокойствие и моите размишления, но аз не допуснах това, защото, откак проявих милосърдие към тези люде, тяхната съдба не ми беше безразлична. И помолиха ме да ги взема на работа при мен, и аз изпълних молбата им, макар да ми се видя странно простодушието на тези нискостоящи люде, дошли да тревожат с молбата си човек с моя сан. И назначих Мала да прислужва в покоите на жените, а Цуар взех по-близо до себе си и го назначих началник на слугите, и дадох им добра плата, а те останаха много благодарни, защото не очакваха и не се надяваха на такова щастие.

По пладне видях девицата Цила да минава през главната врата на двореца, съпроводена само от един слуга, защото тя не е от знатно и богатско семейство. Уц, нейният прапраядо, е човек много учен, ала неговият род не се слави с нищо. Те са идолопоклонници, молят се на Ваал, и затова законът ги лишава от някои права и облаги. Много красива е тази девица — да, много по-красива, отколкото ми се виждаше преди.

Ден десети.

Целият град се тълпи по улиците, по стените, по покривите на къщите, по всички места, откъдето се вижда надалеч, за да зърне диваците от прочутото племе на иавалитите, които живеят не в къщи, а в шатри и скитат на разюздани орди по безкрайните пустини на североизток близо до Земята на Нод. И бяха дошли двадесет от тях, големи и по-малки вождове със слугите си, всичките на камили и облечени дивашки пищно — идваха да се преклонят пред баща ми и да сключат мир с него. И щяха да получат те стоки, дрънкулки и земеделски сечива, а в замяна да обещаят да не вършат разбойничества по пътищата и да не закачат нашите кервани и търговци. Такива пратеници иавалитите проваждат всеки петдесет-шестдесет години, ала после нарушават договора и пак правят поразии. Но вината невинаги е тяхна. Обещаят те да живеят в земите, отредени за тях, и да се препитават с мирни занаяти и земеделие, ала наместниците, изпращани да ги управляват, ги мамят и потискат, преселват ги на други места, не толкова добри, заграбват плодородните им земи и ловните им райони, а когато те се съпротивляват, обсипват ги с удари — оскърбление, което те не търпят; и тогава въстават иавалитите нощем и изстребват всички, които им попаднат в ръцете, отмъщавайки тежко за лукавството и потисничеството на наместниците. И тогава нашата войска се вдига на поход да опустоши техните жилища, но не успява. Дошлите днес пратеници обикаляха града, разглеждаха неговите чудеса, ала нито веднъж не възкликнаха, нито издадоха по някакъв начин възхищението си. По време на аудиенцията много любезни речи се произнесоха от двете страни, а след пиршеството пратениците бидоха изпратени с купища подаръци, главно земеделски сечива, които те ще превърнат в оръжие, и ще въстанат против своите поробители. Невероятно и много приятно зрелище представляваха тия диваци със свирепи лица; но тяхното племе и други такива племена са костелив орех за моя баща и неговия Съвет. Те нямат бог и ако ние от добро сърце им изпратим някой мисионер, че да им покаже правия път, те изслушват почтително всичките му наставления и после го изяждат. И така пречат да засияе сред тях светлината на вярата.

ВТОРИ ОТКЪС ОТ ДНЕВНИКА НА МАТУСАЛ

Анотация

Марк Твен е възнамерявал да „преведе“ наблюденията на Матусал върху нравите и обичаите на обществото. Идеята му е била да обрисова бюрокрацията, корупцията на съдебните органи и да покаже, че в крайна сметка тържествуват демагозите. Обаче не след дълго „преводът“ бил изоставен. Този откъс е писан някъде между 1876 и 1878 година. Де Вото смята, че двата откъса са писани непосредствено един след друг, и сочи като най-вероятна дата лятото на 1876 година.

Ден десети.

Не е потребно много време, щото хората, които не блестят с особен ум, да се увлекат по някоя новост. Ето, не са минали и две години, откак отново излезе на мода някаква старинна игра с топка, и вече под път и над път се употребяват думички, заимствани от правилата на тази игра, въпреки че ушите на разумните люде и на онези, които се занимават с по-сериозни работи, тръпнат до болка от тия безсмислици. Ако някой измами ближния си с хитрост и получи облага за негова сметка, ще чуете простака да казва за пострадалия, че са го „фаулирали“. Ако ли някой постигне неочаквано някакъв голям успех, за него се казва, че той е „забил три парчета“. Ако ли пък някой се провали напълно в дадено начинание, ще чуете да говорят за него: „Хашбат-коколат^[1]“. И ето този уродлив речник навлезе нагло в самите основи на езика и обезобразява онова, което преди беше стройно и красиво. Днеска по нареждане на баща ми бе уредено състезание в големия двор на нашия дворец и трябваше да се играе тъй, както се е играло преди три века. Девет души с червени калци на глезените щяха да си премерят силите с други деветима със сини калци. Неколцина от сините застанаха на разстояние един от друг и приклегнаха, оперели длани на колене, и гледаха внимателно напред; и наричат ги тях

„защитници“, а защо — един Бог знае. Аз не зная, пък и не ме интересува. И един от червенокраките стоеше, размахвайки над главата си тояга, с която сегиз-тогиз удряше по земята и после пак започваше да я размахва. А зад него се беше изгърбил един от синекраките, който често плюеше на ръцете си и дето му викаха „хващач“. До мен пък се гърбеше друг, комуто викаха „съдия“; и облечен беше той по обикновеному, и бележеше нещо на земята с една клечка, ала без никаква полза, доколкото можах да схвана. И рече по едно време същият: „Ниска топка.“ Тогава един от синекраките запрати със страшна сила топката към онзи, който държеше тоягата, ала не успя да го свали, защото не се беше прицелил добре. И изведнъж всички, дето им викаха защитници, плюха на ръцете си, приклекнаха и пак забиха поглед напред. А онзи с тоягата допусна неведнъж да го замерят с топката, но така се огъваше, че избягваше удара; останалите плюеха на ръцете си, а през това време той се мъчеше да пребие съдията с тоягата си, но не успяваше, защото бе толкова непохватен, че да го съжалиш. Ала изгря и неговата щастлива звезда и той повали, мъртъв съдията, от което аз останах много доволен, но после и той падна, защото не успя да избегне топката, която този път, за моя голяма радост и удоволствие, му разби черепа. Реших аз, че това е краят и поисках разрешение от баща си да си отида и той ми разреши, въпреки че хората около мен останаха да гледат как останалите играчи ще се осакатяват един друг. Но аз бях видял достатъчно и повече не исках да гледам тази игра. Защото рядко се нанасят сполучливи удари и човек загубва интерес. Освен това тук беше и Иевел и се присмиваше ехидно на тези съвременни играчи, и се хвалеше с непобедимата деветорка, която познавал преди 300 години; те всички измрели и се превърнали в прах — и слава Богу, че е тъй, Господ си знае работата.

Ден дванадесети.

Слуховете, които от двадесет години се носят все по-упорито, че главата на нашия княжески род, бащата на земните племена, благородният, достопочтеният, августейшият Адам е пожелал да посети баща ми в неговия престолен град, не са вече слухове, а истина. Приближават се вече пратениците, които носят тази вест. Градът

ликува и безкрайна е радостта му и благодарността му. Баща ми нареди на първия си министър да подготви всичко, както му е редът.

Ден тринадесети.

Днес пристигнаха доверени лица и донесоха, че пратениците са се установили в оазиса Балка на 18 дни път оттук в южна посока.

Ден четринадесети.

В града не се говори за нищо друго, освен за голямата новина и за пратениците. При изгрев-слънце тръгнаха на път хора на моя баща, облечени богато, с дарове — злато, скъпоценни камъни, подправки и почетни одежди. Отправиха се те със знамена и военна музика и занизаха се бляскавите им редици, докато накрая аз се уморих от тази безкрайна върволица и тоя шум. И никой не би могъл да изброи тълпите, които ги следваха с викове или се купчеха по покривите на къщите. Да, велик ден е днес.

Ден петнадесети.

Баща ми нареди да се поднови и разкраси Дворецът на Палмите за пристигания посланик и неговата свита. Осемстотин изкусни майстори и художници ще работят неуморно, за да го украсят, позлатят и подновят.

Ден шестнадесети.

Бях в музея да видя одеянията от смокинови листа и странните, нещавени животински кожи, които Прародителите ни са носили някога в рая. Видях и Огнения Меч, който ангелът е носил. Сега градът е толкова възбуден от предстоящите събития, че, говори се, в музея пускали само малка част от тълпите, които ежедневно се трупат там, за да видят реликвите. И за да мога да гледам, както гледа простолудието, и да мога да слушам, както слуша простолудието, и да не бъда сам зрелище и да се избавя от досадното внимание, полагащо се на моя сан, *отидох аз в музея преоблечен като обикновен мохак*^[2],

без да водят дори един слуга. Из обширните зали се движеха стотици гидове, следвани от любопитни тълпи, и обясняваха те всичко за събраните тук чудеса. И забелязах, че гидовете показваха предметите не наслуки, а в строго определен ред и че от непрекъснато повтаряне тяхната реч бе заковала в неизменна поредица от думи, монотонни, безчувствени и неизразителни, като да излизаха от машина. Този, след когото вървах аз, служеше тук от четиристотин години и през всичкото това време всеки ден бе говорил едно и също, та сега не бе господар на езика си; пуснеше ли го в работа, само един Бог би могъл да го спре, преди да си е казал наизустеното. Глупавата реторика и високопарност някога може би са звучали внушително, ала сега предизвикваха само презрителни насмешки или сълзи на съжаление — толкова бяха плоски и безжизнени. Горкото старо, грохнало магаре, три пъти го прекъсвах, за да го изпитам. И стана тъй, както предполагах: той се оплиташе и трябваше да се връща и да започва всичко отначало. И ето как беше: казваше той: „Вижте туй страшно оръжие, мрачен спомен от онзи ужасен ден, което все още гори с ония всепоглъщащи пламъци, що са хвърляли зловещите свои отблясъци над притъмнените поля на Едема...“ Аз го прекъснах и попитах го за внушителния предмет с надпис: „Подобие и Изображение на Ключа от Райските Врата, чийто оригинал се съхранява в Съкровищницата на Каин в далечния град Енох.“ Старият гид много се смути и се опита да ми отговори и след като не успя веднъж и дважд, помъчи се да подхване нещастната своя реч оттам, където го бях прекъснал, ала не успя и зачегърта пак отначало: „Вижте туй страшно оръжие, мрачен спомен от онзи ужасен ден, което все още гори с ония всепоглъщащи пламъци, що са хвърляли зловещите свои отблясъци над притъмнените поля на Едема...“ И дважди още го прекъсвах и всеки път се връщаше той към своето проклето „Вижте туй страшно оръжие...“ После изведнъж, по смеха на тълпата, разбра, че е станал за подигравка, и кипна, нахвърли се върху мен, казвайки: „Макар да съм човек от ниско потекло и с не висок пост, не подобава на никакъв мохак, невъзпитан младеж, да позори с насмешки белите ми власи.“ И ядосах се аз, защото никога не са били отправяни обиди към мен, и едва не казах: „Според закона този, който оскърява някого от царския род, е обречен на смърт.“ Ала се опомних навреме и премълчах, и реших, когато му дойде времето, да се погрижа да го разпънат заедно с цялото му семейство.

И не бях виждал такова любопитство, с което тълпата впиваше поглед в Смокиновите Листа. А това вече не са листа, а само техните скелети; защото тъканта им отдавна се е превърнала в прах и останали са само жилите. Ще се намерят хулители и ще кажат, че няма да ни липсват истински райски одежди, докато на земята има смоквици и зверове, та да подновяваме тия свещени съкровища. Ала аз нищо няма да кажа, защото така е по-благоразумно. Но с болка си спомням, че във всеки от седемте града е изложен на показ Истинският и Автентичен Огнен Меч, с който са били изгонени от рая нашите праотци. Това навежда на известни съмнения.

Но ето че мина прекрасната идолопоклонница и се изгуби, и изчезна в тълпата. И аз се отдадох на мечти и сладостни мисли и загубил интерес към изложените чудеса, се прибрах у дома.

Ден двадесети.

Дано бог даде тези посланици да дойдат по-скоро, иначе народът съвсем ще си изгуби ума. За нищо друго се не говори, освен за това голямо събитие и за приготовленията за него. Ала ще минат още много дни, преди тези надежди да дадат своите плодове.

Ден двадесет и седми.

Дано погине потомството на Иавала! Дано изсъхне ръката, която не само създаде благородния орган и чародейката арфа, ами взе, че затвори някакъв неуморим дявол във вътрешностите на една кутия, та сега всякакви скитници изтръгват от него вопли с една ръчка и наричат това музика. И макар да няма още един век, откак измислиха тази новост, тя се разпространи по всички краища като някоя чума; и сега във всеки град ще видите скитници от чужди земи да въртят ръчката на тая страшна кутия в компанията на своя приятел маймуната. И човек би могъл да изтърпи, ако свиреха разнообразна музика, но, уви, всички тия кутии свирят една песен — новата песен, която излезе на мода преди 30 години и, изглежда, няма да замре, докато светът не бъде залят от оня глупав Потоп, за който преблагочестиви ахмаци с лошо храносмилане празнословят и пророкуват от време на време. Казват, че предстоящите тържества са привлекли нови и нови орди с онези кутии

и сега в града имало цели осемстотин от тях, които чегъртат безспир един и същи сърцераздирателен мотив: „Целуни Агаг от майка му.“ Истина ви казвам, не мога повече да търпя. И в дън земя да се провали Агаг, пак няма да се успокоя, защото моят страшен гняв иде от другаде, от това, че той изобщо се е родил — ако не беше той, нямаше да ни сполети тая напаст.

Ден втори от месец шести на година 747.

Вече пристигнаха пратениците на моя баща и доведоха августейшите гости, които баща ми посрещна по царски пред градските врати. Предълго бе това шествие и интересни одеждите, и приятно бе за окото всичко. Градът полудя от възторг. Не бях виждал още такъв шум и такава суматоха. Всички къщи и улици и всички дворци блестяха осветени цяла нощ; и тези, които са се намирали в далечните планини на изток, разправят, че градът им изглеждал като някоя далечна равнина, осеяна гъсто със скъпоценни камъни, които блестели и искрели, и омайвали погледа с мекото си сияние.

Посланикът предаде носената от него вест и сега вече няма никакви съмнения. Адам наистина ще дойде при нас и е определено вече кога — година 787 или следващата. Това бе известно на народа с прокламация и целият град шуми и ликува. Баща ми заповяда да започнат приготовленията, които се полагат за едно толкова знаменателно събитие.

А сега започват игрите и другите развлечения в чест на посланика и баща ми обяви всенароден празник за два месеца, докато продължават тези тържества.

---

[1] Това е непреводимо, но горе-долу означава „остана без ни една точка“. — М. Т. ↑

[2] Мохак — непреводимо. Означава човек, който стои по-високо от изкусен майстор, но по-ниско от художник. Колко тънки са били кастовите различия в онази епоха! — М. Т. ↑

ОТКЪС ОТ СТАТИЯ В „РАДИКАЛ“ ОТ ЯНУАРИ 916 ГОДИНА

... Когато броят на населението достигна пет милиарда, на Земята ѝ беше вече трудно да го изхранва. Но войните, епидемиите и гладът носеха от време на време облекчение и намаляваха донякъде това чудовищно бреме. Паметна ще остане благодатната 508 година, когато гладът, подпомогнат от чумата, помете за девет месеца сто и шестдесет милиона души. Не е много, но все пак е нещо. Същото може да се каже и за следващите подобни години. И все пак от век на век това бреме — населението, става все по-тежко и все по-нетърпимо и пропорционално на него расте и сериозността на положението.

След детската възраст малцина умираха. Средната продължителност на живота беше 600 години. Люлките се пълнеха, пълнеха, пълнеха — непрестанно. Гробищата бездействаха, гробарите почти нямаха работа и едва успяваха да изхранват своите семейства. Индексът на смъртността беше две хиляди двеста и петдесет на един милион. Разумните хора се плашеха от тези данни, а лекомислените се гордееха с тях. Те все сравняваха броя на населението от текущото десетилетие с броя от предишното и невероятният прираст ги караше да изпадат във възторг — сякаш това беше някакво преимущество за света, който едва успяваше да изтръгне нещичко от Земята, за да се изхрани.

Но най-лошото тепърва щеше да дойде. Естествено ние възлагахме надежди не на случайните епидемии и гладни години, които носеха само временно облекчение, а на спасителната помощ на войните и лекарите. Но да проследим сега какво стана. През последните петдесет години науката намали наполовина ползата от лекарите. Сега лекарят прибегва само до едно смъртоносно средство в случаи, при които преди използваше десет. Подобрените хигиенни условия оздравиха цели области. Установено бе, че повечето от най-полезните и фатални болести се причиняват от различни микроби, и хората се научиха как да парират дейността на тези микроби. Така

жълтата треска, черната чума, холерата, дифтеритът и почти всяко ценно заболяване се превърнаха в детска играчка и държавата няма вече полза от тях, както няма и от едно стомашно разстройство. Забележителните постижения на хирургията увеличиха още повече нашето нещастие. Сега просто изрязват болния ви стомах и се чувствате отлично, а и поминавате по-евтино. Загубите ли някое от сетивата си, пробиват ви черепа и възстановяват загубеното. Режат ви ръце и крака, подменят ги с други от склада за резервни части и ставате като нов. Ако се наложи, правят ви нов нос, нови черва, нови кости, нови зъби, стъклени очи, сребърен хранопровод... С една дума, разглобяват ви на съставните ви части и ви сглобяват отново, след което ставате два пъти по-здрав. И всичко това се върши с помощта на антисептични и анестезиращи средства, тъй че няма опасност нито от гангрена, нито от болки. По такъв начин войната стана почти безполезна, защото от сто души, които преди биха умрели, деветдесет и девет се връщат след месец в строя цели-целенички.

И тъй какъв е общият резултат от цялата тази борба с микробите, от хигиената и хирургията? Ужасяващ: смъртността е *сведена до 1200 на милион*. И глупаците се радват и се хвалят с това. А въпросът е много сериозен. Ако продължава така, населението на Земята ще се удвоява всяка година. След време на Земята няма да има място къде да се изправиш, камо ли да седнеш.

Какъв е изходът? Не зная. Продължителността на живота е прекалено голяма, а смъртността съвсем незначителна. Средната продължителност на живота би трябвало да стане 35 години — само един миг от вечността, — а смъртността да достигне 20–30 хиляди на милион. Но и при това положение населението пак ще се удвоява на тридесет и пет години и след време пак ще представлява проблем и изхранването му ще бъде трудно.

И тъй да отдадем почит на този, комуто се полага: лекарите се провалиха, но войната ни спаси. Вярно, броят на убитите и ранените не е толкова голям, че да облекчи положението, но нищетата и опустошенията, които войната носи, помитат милиони хора и по такъв начин се освобождава място за нови. Войната е груб, но грижлив приятел. Тя не ни дава възможност да надхвърлим шестдесет милиарда и спасява живота на недояждащото си човечество. По-голям брой хора Земята не може да изхрани...

СВЕТЪТ В ГОДИНА 920 СЛЕД СЪТВОРЕНИЕТО

Анотация

Този раздел е тясно свързан с предишния, дори представлява нещо като втора част от него. Светът вече е пред прага на своята гибел и Ной се труди над Ковчега. Навсякъде личат доказателства за загиването на обществото. В текста се споменава за някакъв диктатор, комуто очевидно е предстояла немалка роля в следващите документи от „архивите“. За съжаление Марк Твен не е успял да ги „допреведе“. Може да се предполага, че появата на диктатора е резултат от провала на експеримента с демокрацията, направен през V век, за който се намеква в дневника на Матусал. От друга страна, както отбелязва Де Вото, този диктатор е „плод на индустриалната революция“, която настъпила през VIII век. Твен е смятал, че развитието на науката и техниката ще доведе цивилизацията до крах в началото на XX век.

Де Вото отново отбелязва трудностите, които са му създали текстовете, особено в тази част. Ръкописите са били полуизтрити, откъслечни, неподредени, като при това по нищо не е могло да се съди по какъв начин е смятал да ги подреди авторът. „Аз ги подредих — пише Де Вото — в подходяща според мен последователност — последователност, при която постепенно се разкрива все по-големият хап в обществото.“

По негово предположение тези откъси са писани през 1906 година, с изключение на „Лекцията“, която, ако не се смята „Дневникът на Матусал“, може би носи най-ранна дата от архивите.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ЕДНА ДАМА СЪС СИНЯ КРЪВ, ТРЕТО ПОКОЛЕНИЕ

Днес приех Лудия Пророк. Той е мил човек и според мен има много по-добър ум, отколкото си мислят хората. Този прякор получи отдавна, и то незаслужено; защото той просто дава прогнози, а не пророкува. И съвсем не претендира да е пророк. Той прави прогнозите си въз основа на историята и статистиката, като използва фактите от миналото, за да предсказва вероятностите на бъдещето. Приложна наука и нищо повече. И астрономът предсказва затъмнението, но кой може да го обвини, че иска да се изкара пророк? Виж, Ной е пророк и никой не храни по-дълбоко уважение към него и неговата свещена длъжност от този скромнен човек, който борави с вероятности и прогнози.

Познавам Лудия Пророк — или Лудия Философ, както още го наричат — от времето, когато беше студент, в началото на третия век. Тогава беше деветнадесет-двадесетгодишен. Винаги съм изпитвала най-добри чувства към него; отчасти, разбира се, защото той ми е роднина (макар и далечен), но главно, защото е умен и благороден. Той реши да се жени, когато беше на двадесет и четири години и когато нито той, нито избраницата му можеха да си позволят такъв лукс като брака, защото двамата бяха бедни, а и родителите им страдаха от същия недостатък. И двете семейства се радваха на достатъчно уважение и дори имаха далечна родствена връзка с благородническото съсловие; но както казва Адам, „уважение къща не храни“ и да създават дом само с такъв капитал беше неразумно. Аз ги посъветвах да изчакаат малко и те, разбира се, ме послушаха, защото съветът на една Особа със Синя Кръв беше — и си остава — закон според обичая на целия човешки род. Но те бяха нетърпеливи душици, страшно влюбени един в друг, и изчакаха само толкова, колкото налагат елементарните изисквания на етикецията. Благодарение на моето влияние на младежа бе осигурено място като преподавател по математика в университета, в който бе следвал; той заработи усилено и започна да пести усърдно. Горките, те търпяха колкото можаха това

неустановено положение, както го наричаха, но не издържаха много и след шестдесет години се ожениха. Тя беше пленително, очарователно мишле: стройна, гъвкава, тъмноока, с дупчици на бузите, розова като прасковен цвят, игрива, весела, грациозна — просто картина, ви казвам, просто поезия. Тя има чуждестранен произход; капката синя кръв в жилите си дължи в последна сметка на един знатен благородник, който живее в далечен край на много меридиани оттук — граф Перачън. Той е мой потомък по линията на — забравих името, — но във всеки случай по линията на дъщеря ми Регина; имам пред вид онзи клон от рода ни, който произтича от втория брак на Регина. Той е втори братовчед на... забравила съм името и на този. Младата булка се казваше Червеното Облаче — име толкова чуждоземно, колкото и произходът ѝ. То ѝ беше нещо като наследство.

Младите съпрузи заживяха в бедност и са си бедни и досега, но не по-малко щастливи от мнозина богати. Впрочем те никога не са изпадали в истинска нужда, защото благодарение на моето влияние той се задържа в университета и дори на няколко пъти му увеличаваха по малко заплатата. Техният спокоен живот бе помрачен само от едно тежко нещастие, което ги сполетя към края на първото столетие от брака им и което и досега предизвиква болка в сърцата. Те загубиха шестнадесет деца при една железопътна катастрофа.

Преди да дойде днес при мен, Философа бе разгледал двигателя, който се задейства с тази удивителна нова сила — разтопена мисъл. Двигателят бе му направил дълбоко впечатление. Той каза, че е напълно възможно тази сила да измести парата и електричеството, тъй като ги превъзхожда по мощност, почти не заема място и е невероятно евтина. Впрочем евтина за тръста, който я е патентовал. Това е същият тръст, в чиито ръце са всички железници и кораби в света — с една дума, целият световен транспорт.

„Преди пет години — каза той — невежите се присмиваха на тази нова сила, а мъдреците я отричаха, но така става с всяко ново откритие. Така беше с лъвографа, така беше с пъклографа, така беше с пелтекопискографа и така ще бъде с всяко ново изобретение, докато свят светува. Защо хората не изчакват, преди да правят изводи? Опитът би трябвало да ги научи на това. По правило нелепото на пръв поглед изобретение с течение на времето се оказва полезно — особено когато в него се внесат едни или други подобрения. Преди пет години

разтопената мисъл нямаше никаква стойност и служеше само като експонат на Дамската Изложба на Имперската Академия. За използването ѝ в индустрията и търговията не можеше и да се мисли поради високата ѝ производствена цена, защото в този стадий суровината бе възможно да се извлече само от държавни дейци, съдии, учени, поети, философи, редактори, скулптори, живописци, генерали, адмирали, изобретатели, инженери и тям подобни. Но сега тя вече се добива и от политици, и от идиоти, както казва Матусал, добавяйки с обичайния си сарказъм: Но това е тавтология, защото политик и идиот са синоними.“

Аз съм на мнение, че усъвършенстването на тази нова, тайнствена сила е още в първия си етап. Мисля, че това, което сега знаем за нея, е нищо в сравнение с това, което ще знаем след няколко десетилетия. Кой знае, тя може да се окаже онази знаменита Изгубена Сила от старите легенди, за която толкова скърбим. И не става въпрос само за легенди, а за исторически факти. Вие, Ваша Светлост, познавате тези легенди, известни на цял свят, но не познавате историческите факти. Напоследък бяха разчетени глинени плочки, намерени при разкопките на един древен град от Двойния Континент; и когато преводът бъде публикуван, народите ще узнаят, че оня забележителен човек, известен под прозвището Феномена, който в средата на петия век започна от нищо и за няколко години покори света и прибра всички царства под своя скиптър (сега те са под скиптъра на сина му), се е опирал в своето грандиозно дело не само на колосалния си военен, държавнически и административен гений, който няма равен на себе си, но и на някаква външна сила. И тази сила е известна в легендите, романтичната литература и поезията под името Изгубената Сила. Вярно е, че този млад, никому неизвестен обуцар опустоши Двойния Континент с огън и меч без помощта на тази сила и установи едноличната си власт над всички царства, опирайки се само на собствените си способности; вярно е, че хвърли във войната милиард войници, командувани от милион генерали, обучени лично от него и подчиняващи се само на неговата воля, неограничавана от досадната намеса на министри и депутати; вярно е, че остави по бойните поля планини от убити и ранени, но той все пак успя да завладее останалата част от света, без да пролее кръв, ако не се смята само един случай.

Сега благодарение на глинените плочки тази тайна е разгадана. Феноменът научил, че някой си Нейпир, човек неизвестен, но много учен, бил писал в завещанието си, че е открил средство, чрез което само за миг може да се унищожи цяла армия, но той нямало да разкрие тайната си, тъй като войната и без това била достатъчно ужасна и не желаел да увеличава още повече нейната разрушителна сила.

Обущарят-император казал: „Този човек е бил глупак — неговото изобретение ще премахне въобще войната“, и заповядал да му донесат всички книжа на учения. Той намерил формулата, запомнил я с подробности и унищожил книгата. После тайно си произвел от тази сила, сложил я в джоба си и тръгнал да се сражава сам срещу всички монарси от източния свят. Само една армия успяла да излезе срещу него. Тя се разгърнала в боен ред в една голяма равнина, а той, от разстояние дванадесет мили, я хвърлил във въздуха и от нея не останало нищо, освен няколко парцалчета и копчета.

Обущарят се обявил за владетел на света и неговата власт била призната с пълно единодушие. Както ви е известно, тридесетгодишното му царуване било епоха на пълен мир, но по някаква нещастна случайност той взривил с машинката и самия себе си ведно с една от своите столици и страшната му тайна загинала заедно с него. След това пак започнали ужасните войни и продължават и до ден-днешен като наказание за греховете на човечеството. Но всемирната империя, която той основал, се опирала на мъдростта и силата и днес синът му седи на нейния трон така сигурно, както и преди много векове, когато се възкачи на него.

Всичко това беше много интересно. После той започна да ми обяснява своя „Закон за Периодичните Повторения“ — или може би „Закон за Неизменността на Средното Умствено Ниво“, — но ни прекъснаха разговора. Той очакваше аудиенция с Нейно Величество и дойде един придворен, който съобщи, че тази висока чест ще му бъде оказана още сега.

ОТКЪС ОТ РЕЧТА НА РЕДЖИНАЛД СЕЛКЪРК, ЛУДИЯ ФИЛОСОФ, ПРЕД ВЕЙНО ВЕЛИЧЕСТВО, ИЗПЪЛНЯВАЩА ДЛЪЖНОСТТА ГЛАВА НА ЧОВЕЧЕСТВОТО

Нашата забележителна цивилизация ли? Аз нямам нищо против това прилагателно — то я определя правилно, но решително възразявам против дълбокото и самодоволно възхищение, което то крие в себе си. Всички разкази — и най-вече вашият, Ваше Величество — показват, че чистата, мила, наивна и неопетнена цивилизация на Едема е струвала хиляди милиони пъти повече от нашата. Какво е цивилизация, ако вземем тази дума в точното ѝ значение? В нравствено отношение това означава потискане на грозните страсти, повишаване на моралното ниво; в духовно — това е смъкване на идолите и възцаряване на Бога. В материално — хляб и справедливост за повечето хора. Такава е обикновената формула, обикновената дефиниция, която всеки приема без възражение.

Нашата цивилизация е забележителна с някои чисто показни, външни черти; тя е забележителна с научните си и техническите си чудеса, забележителна е с материалната преситеност и това тя нарича развитие, прогрес и какво ли не още; забележителна е с разкриването на дълбоките тайни на природата, с победата над нейните сурови закони; забележителна е с нечуваните си финансови и търговски успехи; забележителна е с жаждата за пари и с безразличието към начина, по който се получават тези пари; забележителна е с невероятните размери на частните богатства и с щедростта, с която те се дават на институти, милеещи за развитието на обществената култура; забележителна е с нищетата; забележителна е с изненадите, които ѝ поднася това изключително нейно отроче — *Организацията*, най-новото и най-могъщото творение на търгашеския ум, което върши чудеса в транспорта, в заводите, в областта на съобщенията, в разпространяването на новините, в книгоиздаването, в журналистиката; в защитата на работниците, в потискането на работниците; в превръщането на всички национални партии в покорни

стада, в преграждане достъпа на силни характери и умове до държавни служби, в избирането на продажни законодатели, бърбиви конгреси и градски управи, които грабят своя град и срещу пари покровителстват комарджии, крадци, проститутки и сводници. Това е цивилизация, която ликвидира простотата и спокойствието на живота и замени неговата поезия, неговите романтични мечти и видения с треската за пари, с пошли идеали и вулгарни амбиции, със сън, който не ободрява; тя измисли хиляди излишни луксове и ги превърна в необходимост; тя създаде хиляди алчни апетити, но не задоволява нито един от тях; тя свали Бога и въздигна на неговия престол сребърника.

Религията напусна сърцето и се премести в устата. Ной сам казва това. Беше време, когато две секти, разделени само на косъм от някаква доктрина, бяха готови да воюват за този косъм, да убиват, да измъчват, да подлагат на гонения, да умират за него. Религията беше в сърцето. Тя беше необходимост, тя беше жива, тя беше същината на човека. Кой е готов да воюва днес за своята религия, освен на думи? Вашата цивилизация сама докара Потопа. Тъй казва Ной и той се готви за него.

ИЗВАДКИ ОТ ЕДНА ЛЕКЦИЯ

Месечното заседание на Имперския Институт се състоя на осемнадесето число. С две изключения, местата на Четиридесетте Безсмъртни бяха запълнени. Тази вечер изнасяше лекция именитият Професор по Историческите Прогнози. Част от лекцията си той посвети на два закона на Реджиналд Селкърк, наричан обикновено Лудия Философ, а именно: „Закона за Средното Умствено Ниво“ и „Закона за Периодичните Повторения“. След доста обстоен преглед на някои сродни проблеми той каза: „Аз считам тези закони за доказани. Съгласно Закона за Периодичните Повторения никое явление не се случва само веднъж, всичко се повтаря отново и отново, и отново — монотонно, еднообразно. Природата не е оригинална — искам да кажа, че тя почти не е в състояние да изобретява нови неща, нови идеи, нови театрални ефекти. Тя разполага с превъзходен, изумителен, безкраен асортимент от стари неща и никога не го подновява. Тя се повтаря, повтаря, повтаря, повтаря. Обърнете се към собствената си памет, към собствения си опит и ще се убедите, че това е така. Тя създава човека, доволна е от произведението си и му остава вярна докрай, не отстъпва от него при никакви обстоятелства и го възпроизвежда в милиарди и милиарди парчета. Физически и умствено *средният* човек си остава винаги един и същ, няма никаква разлика между първата фурна, средната фурна и последната фурна. Ако ме попитат: Но нима вие наистина твърдите, че всички хора са еднакви?“, аз ще отговоря: „Казах, че *средният* е винаги еднакъв.“

„Но ще трябва да се съгласите, че някои индивиди далеч надвишават средното ниво — поне в умствено отношение...“

Да, отговарям аз, но природата повтаря и *такива* индивиди. Няма нещо, което тя да не повтаря. Фигуративно казано, тя е установила общото умствено ниво на човечеството, да речем, на шест фута. Вземете един милиард души, поставете ги плътно един до друг и техните темета ще образуват плоскост, равна като масата. Тази плоскост представлява умственото равнище на масите и тя е неизменна.

Тук-таме, на разстояние много мили една от друга, ще стърчат някои глави, тъй да се каже, с един умствен инч по-високи — това са хора, проявили се в науката, правото, военното изкуство, търговията и т.н. На площ от пет хиляди квадратни мили ще откриете три глави, които стърчат с още един инч по-високо — това са хора, спечелили си национална слава, — и една, която е с два, може би дори с три инча по-висока от тях — това пък е човекът, добил (временно) световна известност. И накрая след петстотин години чакане ще видите една величествена глава, която се извишава над всички останали — това е писателят, мъдрецът, художникът, мъченикът или завоевателят, чиято слава достига звездите, чиято слава никога не ще загине, никога не ще помръкне; това е някой колос, превъзхождащ неизмеримо цялото човешко стадо, някой несравнен и несравним феномен от рода на този, който чрез магията на заключенията в него сили успя да превърне своя общарски чук в скиптър на една всемирна държава. Тази картина ви дава представа за обикновения човек от всяка националност; освен това виждате отделни хора с по-големи умствени способности, донесли им известност, още по-рядко ще видите хора, спечелили си по-голяма и по-трайна слава; а тази последна глава, която се извишава самотна над просторите на вековете, представлява пределът на възможностите на Природата.

Ще измени ли тя програмата? Никога — докато свят светува. Нима ще я повтаря вечно? Да, вечно и неизменно тя ще повтаря до безкрай тази градация, винаги в едно и също съотношение, винаги с точността на машина. На всеки един милион души определен брой знаменитости, на всеки един милиард — определен брой още по-големи знаменитости и т.н. И винаги тази самотна звезда — веднъж в една епоха, никога по-често, никога по две в една епоха.

Когато Природата си хареса някоя идея, тя я прилага неуморимо. Тя създава равнини, тя създава хълмове, тя създава планини и на далечни разстояния — по някой по-забележителен връх; после още повнушителни и редки — по един на континент; и накрая най-величествения — висок цели шест мили. Тя използва същата градация и при конете: създава милиарди коне, които бягат еднакво и немного бързо; само тук-таме ще видите между тях по-бързи; още по-рядко бие на очи някой значително по-бърз; и веднъж на половин век ще се появи знаменитост, която пробягва миля за две минути. И

Природата ще повтаря този кон на всеки петдесет години. Според Закона за Периодичните Повторения всичко, което е станало веднъж, става отново и отново, и отново и не безредно, а на равни периоди, като всяко явление се повтаря само в определен за него период, а не в някой друг, и всяко е подчинено на свой закон. Слънчевото затъмнение, минаването на Венера пред Слънцето, появата и изчезването на кометите, ежегодният звезден дъжд — всички тези явления идват да ни подсказат, че същата Природа, която обича периодичните явления в небето, ръководи и работите на Земята. Нека не подценяваме този намек.

Има ли някакъв начин да опровергавате Закона за Самоубийствата? Не, той е доказан. Ако в еди-кой си град миналата година са станали еди-колко си самоубийства, приблизително толкова самоубийства ще станат и тази година. Но техният брой все пак ще расте от година на година съобразно увеличаването на населението. Ако ви кажат какъв ще бъде броят на населението след един век, ще можете точно да изчислите колко самоубийства ще има в тази далечна година.

Ще загине ли нашата забележителна цивилизация? Да, всичко загива. А ще възникне ли някога отново? Да, защото всяко нещо, което се е появило веднъж, ще се появи още веднъж. И още веднъж, и още веднъж — и така вечно. Нужни бяха повече от осем века, за да се подготви тази цивилизация — после тя изведнъж започна да се разраства и за по-малко от век се превърна в невероятно чудо. След време тя ще загине и ще бъде забравена. Ще минат векове и тя ще възникне отново — точна такава, каквато е била; няма да липсва нито едно от откритията ѝ, нито едно от изобретенията ѝ, нито една подробност. После пак ще загине, за да възникне отново след векове и да заслепи света, както го заслепява сега — отново съвършена във всички свои детайли. Такъв е Законът за Периодичните Повторения.

Възможно е дори да се повторят самите имена на нещата. Нима Здравната наука не е съществувала в древни времена и после не е била покрита с праха на забравата? И нима напоследък не възникна отново, носейки със себе си и своето забравено име? Ще загине ли тя отново? Да, мисля аз, още много пъти в течение на вековете; и ще възниква отново и отново. А забравената книга „Наука и Здраве с Ключ към Светото Писание“ — нима тя не е отново сред нас, преразгледана и

поправена, нейният неудържим стил, укротен от просветена личност? И нима тя няма да загине веднъж и дважд, и двайсет пъти и да се появява пак през огромни промеждутъци от време и да поставя отново на изпитание човешкия ум. Съгласно Закона за Периодичните Повторения това непременно ще стане.

ИЗВАДКИ ОТ ДНЕВНИКА НА ЛУДИЯ ФИЛОСОФ

Бях приет от Най-Бляскавата, Най-Могъщата, Най-Милостивата, Най-Благородната — от Нейно Величество, изпълняваща длъжността Глава на човечеството, към която се обърнах с тези официални нейни титли и коленичих смирен и ѝ благодарих; с махване на ръка тя ми разреши да се изправа и да застана пред Трона. Това ставаше в Залата на Властелините, в същия дворец, в който тя и Височайшето Семейство живеят вече не знам от колко века и който предпочитат пред останалите дворци. Този дворец си остава най-великолепният — и според мен най-красивият — в цялата империя. Неговите позлатени постройки заемат цели мили и блестят като свалено на земята слънце. Неговите паркове, градини и гори се губят в синята далечина и ти се струва, че този рай е безкраен. Сто хиляди души, без да броим бригадите и дивизиите на Дворцовата Гвардия, обслужват Прародителите и семействата на техните преки, родени още в Едема потомци. И все пак дворецът не изглежда невероятно голям в тази огромна столица, чието население не може да се изрази в цифри, и в която има много улици, проточили се на повече от двеста мили.

Залата на Властелините представлява великолепно обширна ротонда, на която стари, искусни майстори са придали величествен и приказен вид — с мраморни статуи, инкрустации на скъпоценни камъни, златни украшения с багри, които съперничат на багрите на залеза. Всеки петдесет години тук се събират монарсите от цялото земно кълбо заедно със своите най-знатни придворни, за да отдадат почит на прародителите на човечеството. За тази цел, разбира се, е нужен простор, а тук простор не липсва. Каква ли дивна гледка представлява това множество от черни, бели, жълти, кафяви крале с ослепителни чуждоземни одежди. И какъв ли празник настъпва тогава за преводачите. Но сега Залата е почти празна — само телохранители, шамбелани, пажове и тям подобни и съответният брой секретари, готови да безделничат и усилено занимаващи се с това.

Одеждите на Нейно Величество напомнях арктическото небе, когато северното сияние го залее с трептящи вълни от виолетов, ален и

златист пламък, и през този блян от преливащи краски проблясват безчет елмази, които се гонят в луд бяг и ту пламват, ту угасват като искри от изпепелена хартия. По-късно разказах с възторг за това великолепно зрелище на Нанга Парбат — оная злобна и разпусната, родена в Едема издънка, чието лошо сърце се изпълнило с още повече злоба, омраза и завист, когато някога му забранили да се явява пред погледа на Праотците. Той се усмихна злъчно и рече презрително:

— Ха, ще ми продават фасони! Та аз още помня дните, когато в цялото Семейство не можеше да намериш и една риза.

Не можех да му възразя, тъй като е недопустимо човек с моето положение да отвръща на роден в Едема, дори и да има такова желание — то може да възникне само в минута на гняв, но трябва незабавно да изчезне; и аз го помолих да не говори пред мен такива думи за Властите Вседържащи, защото не е редно аз да ги слушам.

— Да, разбира се! — срязва ме той. — Ти си патриот — ти и такива като теб! А какво значи патриот, моля! Човек, който пълзи пред Височайшето Семейство и вика „ура“ за императора и правителството независимо дали те постъпват правилно или неправилно — и особено когато постъпват неправилно; и това се нарича защитаване на *Родината*, Патриотизъм... Заблуда, гадост, лъскава детска дрънкалка, с чиято помощ тази банда от грабители, нескопосници, малоумници и лицемери, наречена императорско правителство, заблуждава и примамва това доверчиво дете — Народа. О, мило нещо е това патриотизмът. Адам го наричаше „последно убежище за негодника“. Знаеш ли, разни невежи и празноглавци наричаха и мен патриот? Уви, невъзможно е да избегнеш обидите в този свят. Хайде, ще прием ли по едно?

Аз се чувствах ужасно неудобно: минаващите се вторачваха в нас изумени, че виждат една Издънка от Височайша Кръв, облечена със свещените одежди на своето съсловие (вярно, доста износени), да държи фамилиарно за ревера човек с моето положение, сякаш му бях равен. А и всички чуваха думите му, защото той беше, както казват, „на номер“ и говореше на висок глас, колкото и да се мъчех да го успокоя. За да избегна любопитните погледи, влязох с него в „Герба на Едема“, където можах да отдъхна спокойно, тъй като всички посетители станаха почтително от местата си и се измъкнаха навън гологлави.

— Роби! — изръмжа той. — Погледни ги! Как сервилничат пред облеклото и пред произхода, който е нещо съвсем случайно — пак лъскава детска дрънкалка. Боже, виж колко пари струва човечеството! — И той се изсмия хрипливо и саркастично. — Човечеството, което има толкова високо мнение за себе си.

Той огледа свещените си одежди и откъсна увисналото на конец парче златна дантелка, повъртя го замислен в ръката си, па го хвърли на едно куче, което го подуши с надежда, но веднага го остави и се отдалечи разочаровано.

— Ето най-последно едно разумно същество, достойно за уважение. Моите почитания към него. — Той прокара пръсти през белоснежната си грива и каза с въздишка: — Ех, някога и ние бяхме мъдри и разумни като него — помня онези дни.

След малко той пак се впусна в тирада — този път за непотизма^[1]. Не стигна дотам, че да спомене имена, но беше съвсем ясно, че стрелите му са насочени към Изпълняващата Длъжността Глава на Човечеството — неговата баба. Тръпки ме побиха, като го слушах.

— В този дворец няма нито един пост, до който можеш да достигнеш благодарение на способностите си. Все синекурни длъжности, заети само от некадърни старчоци, чието единствено качество е, че по една случайност са се родили със синя кръв. Всяка длъжност, която има някаква стойност, се дава на Трите съсловия. И как се стискат те за местата си, тези разплути развалини. Адам понякога въздъхваше и казваше: „Те рядко умират и никога не подават оставка.“ Непотизъм! Да, това е просто гнездо на непотизма. А тя — ах, Боже мой, — тя не може да понася нито допира, нито миризмата на плебейска плът. Дори миячките ѝ на съдове трябва да са от сой — удостоверение от хералдическата канцелария, проверка на брачните свидетелства на всички предци по права линия. „Другите трева да пасат“, както казва жаргонният израз. Какъв парадокс — та самата тя няма законен мъж.

Тук се осмелих да му възразя:

— Но тя се е родила омъжена.

— Друг път! — ухили се злобно той. — Разправяй ги на старата ми шапка.

После той продължи да плещи срещу непотизма и какви ли не ги издума.

Нали съм си от по-долен произход, не ми прилягаше да му кажа някои неща, а то иначе можех да му припомня, че колкото и да ни е лоша системата, сам той е извлякъл най-много облаги от нея; защото не заради някакви други качества, а само поради произхода си той служи в двореца цели два века и е опитвал всички длъжности, които са привилегия само на Третото Поколение, и омаскари всички, докато накрая стигна до чистач на ботуши. Едва когато се разбра, че е способен да опетни и този пост, най-после се отчаяха от него и му забраниха да влиза в двореца.

Той се нахвърляше срещу всичко, което уважаваме и почитаме, и аз бях принуден да стоя и да го слушам, защото е капризен и можеше да се обиди смъртно, ако му поисках разрешение да си отида. Но най-накрая, без никакво предупреждение или предисловие, тъй заяви ненадейно, че му е омръзнал моят досаден брътвеж, и ми посочи вратата. Това беше несправедливо, тъй като през цялото време говори само той, аз почти не бях обелил дума; но аз побързах да се оттегля без възражения — бях съгласен на всичко, само и само да се разделя от него.

Той излезе почти веднага след мен и тръгна тържествен по улицата, без да поглежда никого, а минувачите се отдръпваха да му сторят път и му се кланяха почтително. По-голям мерзавец от него няма — убеден съм в това. По характер, по приказка и по вид той беше за съжаление пълна противоположност на своята благородна баба. Разправят, че в далечни времена тя била бунтарка и не се покорявала никому, но грижите и бремето на вековете бяха пречистили сърцето ѝ и възвърнали в него милосърдието и кротостта, чиято благодат грее сега на хубавото ѝ лице. Каква чест би било да я видя още веднъж. Не съм я виждал от първия ден на новия век, когато тя, озарена от илюминациите, се появи тържествено пред народа, за да благослови по стар обичай новия век. Този обред винаги е правил дълбоко впечатление, но този път беше особено трогателен, защото за първи път тя го изпълни сама.

Всички очи се навлажниха при вида на празното място до нея, което може би никога вече нямаше да бъде заето. Преди осемдесет години, поради лошо здравословно състояние, Негово Светло

Величество Главата на Човечеството предаде функциите си — но не и властта — на своята Съпруга и оттогава не взема пряко участие в ръководенето на работите на Височайшето Семейство, ако не се смята това, че преди петдесет години прие по спешност на частна аудиенция Императора на Света и бе склонен да направи същото тридесет и една години по-късно. Вече три четвърти век той живее в пълно уединение под наблюдението на придворните лекари и благодарение на непрекъснатия напредък на медицината през последните 50 години в него все още тлее искрица живот. Лекарите постигнаха нещо наистина изключително; и едва ли ще е пресилено, ако го наречем чудо. Това им осигури огромна слава в цял свят и, разбира се, немалко богатство.

ИЗВАДКИ ОТ ДНЕВНИКА НА... [2]

... На широката публика не се съобщава нищо за неговото действително състояние — поне от лекарските бюлетини нищо не може да се разбере. По-отраканите хора не приемат всичко в тях за чиста монета, защото съвсем ясно е, че лекарят, който мисли за джоба си, понякога преувеличава петнайсет-двайсет пъти опасността, застрашаваща знатния клиент, а после си спечелва възхищението и благодарността на цял свят (а също и нови пациенти), като го довежда отново до такова състояние, при което той може сам да си яде кашичката, да се усмихва овчедушно и да бърбори нещо за „моя възлюбен народ“, та думите му да се препращат от телеграфа по цял свят, да извикват сълзи на умиление във вестниците, да се използват от Църквата за смекчаване сърцата на паството, сиреч за изсмукване на нови дарения. През всички тези десетилетия той не е боледувал от друго, освен от „докторска болест“ — това ми го каза помощничката на една от медицинските сестри. Тези от нас, които не са магарета, знаят какво представлява тази болест, кой я предизвиква, как протича тя и какви пари — а също и слава — носи. Болест само за избрани, само за аристократи, само за богаташи и известни личности — това е докторската болест. И колкото повече продължава, толкова повече точки за безсмъртие се печелят.

Според точните сведения, които получих на четири очи от помощничката на сестрата, лекарите още от самото начало направили от болестта на този пациент борсова игра и продавали бюлетините на борсови посредници една седмица отнапред — един път на такива, които залагали на влошаването на състоянието му, друг път на такива, които залагали на оздравяването. Веднъж, когато ценните книжа стигнали до 102, те повели тайни преговори и с двете страни едновременно, като предложили да вдигнат акциите на 108 или да ги свалят на 94 — в зависимост от това, кой ще предложи повече. Това е факт: каза ми го помощничката на сестрата. Тези, които разчитали на покачване, загубили — тя и това ми каза. И в безброй други случаи

лекарите продавали покачването или понижаването, макар че тя не знаеше точните цифри. Оттук човек може да разбере колко струва бюлетинът, когато пациентът страда от докторска болест. И това ако не е (не се чете) свят!

---

[1] Непотизъм — облагодетелстване на роднини, особено от висши духовници и служители. — Б.пр. ↑

[2] В ръкописа не е написано името. Де Вото предполага, че това е дневникът на Нанга Парбат. — Б.пр. ↑

ДВА ФРАГМЕНТА ОТ ЕДНА ЗАБРАНЕНА КНИГА, ОЗАГЛАВЕНА „ПОГЛЕД КЪМ ИСТОРИЯТА“ ИЛИ „ИСТОРИЧЕСКИ ОЧЕРК“

Анотация

В тези фрагменти се прави паралел между падането на демокрацията по времето на Матусал и очакваното от „Бащата на историята“ падане на демокрацията в началото на ХХ век. Като повод за написването ѝ са послужили окупирането на Филипините от САЩ и една наредба на президента Теодор Рузвелт относно пенсиите на военните.

... В речта, която е произнесъл преди повече от 500 години и която е достигнала непокътната до нас, той е заявил:

Ние, свободните граждани на Великата Република, се гордеем истински с нейното величие, нейната мощ, нейната справедливост, нейното миролюбиво правителство, нейните широки свободи; с нейното славно име, с нейната безукорна история, с нейното неопетнено знаме; гордеем се с това, че нейните ръце не са потискали слабите и не са посягали на чужди земи, че нейните гостоприемни врати са били винаги отворени за изгнаници от всички нации; гордеем се с това, че монархиите, окръжаващи я от всички страни, хранят дълбоко уважение към нея, но най-много се гордеем с възвишения патриотизъм, който наследихме от бащите си, който запазахме чист и благодарение на който извоювахме нашите свободи и успяхме да ги запазим до днес. Докато е жив този патриотизъм, няма опасност за Републиката, няма

опасност за нейното величие и никакви земни сили не могат да излязат насреща ѝ.

Моля ви, поразмислете над тези думи. Въпреки нашите традиции сега ние започваме несправедлива и подла война, война против един беззащитен народ, чиято цел е гнусен грабеж. Отначало нашите съграждани, верни на духа, в който са възпитани, се обявиха против тази война. Но ето че сега се отметнаха и говорят съвсем друго. Каква е причината за тази промяна? Само един ловък политически трик — една високопарна фраза, една подстрекателска фраза, която замая лишените ни от критична мисъл глави: „За нашата страна и в правда, и в неправда!“ Празна фраза, глупава фраза, но всички вестници я напечатаха с тлъсти букви, тя загърмя от амвона, старши инспекторът при Министерството на народната просвета нареди този лозунг да се окачи във всяко училище, Военното министерство го изписа върху националното знаме. И всеки, който не го крещеше достатъчно силно или просто мълчеше, биваше обявяван за предател — патриоти бяха само онези, които крещяха. За да бъдеш патриот, трябваше непрекъснато да скандираш: „За нашата страна и в правда, и в неправда“, и да настояваш за тази малка война. Но нима не схващате, че тази фраза е обида за цялата нация?

Защото кой представлява страната при една република? Правителството, което в момента е на власт? Но правителството е само слуга, и то временен слуга; в неговите прерогативи не влиза правото да определя кое е правилно и кое неправилно и кой е патриот и кой не. То е длъжно да се подчинява на заповеди, а не да ги издава. Тогава кой представлява страната? Вестниците? Църквата? Училищният инспектор? Но те представляват само незначителна част от страната, съвсем не цялата; те не разполагат с властта, а имат само скромен дял в нея. На тях се пада само една хилядна, а властта принадлежи на хиляди; и *тези хиляди* трябва да определят кое е правилно и кое неправилно, те трябва да определят кой е патриот и кой не.

Кои са тези хиляди — с други думи, кои са тези, които представляват страната? При монархията страната — това е монархът и неговото семейство, а при републиката — това е гласът на народа. Всеки от вас е длъжен да говори сам, от свое име и на своя

отговорност. А това е сериозна и много голяма отговорност и човек не бива да я отхвърля с лека ръка и да се поддава на заплахите на църквата, печата, правителството или на красивите, но празни фрази на политиканите. Всеки сам за себе си трябва да решава кой път е правилен и кой не, кое е патриотизъм и кое не. Не е човек онзи, който се отклони от този дълг. Да направиш избор в разрез с вътрешните си убеждения значи да станеш подъл предател и спрямо себе си, и спрямо страната независимо какво ще кажат хората за теб.

Ако си избрал път, различен от пътя, който всички други са избрали, но си убеден, че именно този път е правият, тогава ти си изпълнил своя дълг и към родилата — горе главата! Няма от какво да се срамуваш!

Само когато е застрашен животът на Републиката, човек е длъжен да поддържа своето правителство дори ако то не е право. Но само в такъв случай.

Сега животът на нашата Република не е в опасност. Нацията продаде своята чест за една празна фраза. Тя се откъсна от своята сигурна котва и сега се носи по волята на вълните, оставила кормилото в ръцете на пирати. Глупавата фраза се нуждаеше от помощ и я намери в друга подобна фраза: „Дори тази война да е несправедлива, ние вече сме я започнали и трябва да я доведем докрай. *Да се откажем от нея значи да се опозорим.*“ Браво, дори един разбойник не би могъл да го измисли по-добре! Не можело да се откажем от това подло нашествие, защото сме щели да се опозорим, ако сключим мир с този малък народ, който иска само едно — независимост. Забравили сте вече мисълта на Адам, припомнете си я и се замислете над нея. Той казваше: „По-добре безславен мир, отколкото позорна война.“

Вие посяхте семена и те ще покълнат.

... Но се оказа невъзможно да се спаси Великата Република. Тя бе прогнила до самата си сърцевина. Страстта към завоевания отдавна бе извършила своето; тъпчейки безогледно чужди държави, Републиката естествено бе привикнала да гледа с безразличие, когато се потъпкват правата на собствените ѝ граждани. Тълпите, които бяха ръкопляскали на погазването на чужди свободи, доживяха деня сами да плащат за тази грешка.

Властта бе поета окончателно от свръхбогатите и техните лакеи; изборите се превърнаха в обикновена машина, която те въртят, както си искат. Принципите отстъпиха място на търгашеството, патриотизмът — на парата. Плутократите, които отначало само даваха помпозни, богати приеми на аристократи от съседни страни и им продаваха дъщерите си, с течение на времето започнаха да ламтят за титли и наследствени привилегии и под една или друга форма започна да се проявява стремежът към монархия. Изпърво за нея се говореше шепнешком, а после — с пълен глас.

И тогава в Далечния Юг се появи мъжът-знамение, наречен Феномена. Армия след армия, държава след държава падаха под тежката стъпка на този обуцар, а той продължаваше своя победен ход — на север и все на север. Изпадналата в летаргия Република най-после се събуди, но беше вече късно. Тя изгони търговците от храма и предаде юздите на управлението в чисти ръце. Но напразно. За да задържат властта в свои ръце, търговците отдавна бяха подкупили половината от населението с войнишки пенсии, превръщайки една справедлива някога мярка в машина за производство на роби, в неизменно оръдие на тиранията — защото всеки пенсионер имаше право на глас, а всеки мъж и всяка жена, имали някога познанство с войник, получаваха пенсия; пенсиите се отпускаха със задна дата — от деня на Грехопадението — и орди от хора, непипвали оръжие в живота си, предявяваха претенции и получаваха пари за 300 години назад. Завоеванията не само не носеха полза за държавната хазна, но бяха нетърпимо бремене за нея още от самото начало. Пенсиите, завоеванията и корупцията доведоха страната до пълен крах въпреки безумно високите данъци; държавните кредити бяха изчерпани, арсеналите — празни, страната не бе готова за война. Военните и морските училища и всички офицерски чинове в армията и флотата отдавна бяха станали запазен периметър за търговците, а редовната армия — рожба на епохата на завоеванията — се бе превърнала в тяхна собственост.

Армията и флотата отказаха да се подчиняват на новия конгрес и новото правителство и подхвърлиха подигравателно: „Какво ще ни направите?“ Трудно можеше да се отговори на този въпрос. Хората, невиджали никога море, се качиха на корабите, които в момента не участваха в завоевания в чужбина, и ги потопиха до един, искрено убедени, че по такъв начин са изпълнили дълга си. Доброволческа

армия, ръководена от цивилни, въодушевена от истински патриотизъм на забравени вече времена, се втурна към фронта, въоръжена с ловни пушки и вили. И редовната армия не остави помен от нея. Защото търговците се бяха продали тихомълком на обуцаря. Той им раздаде благороднически титли и се възкачи на трона на Републиката, без да даде дори един изстрел.

По такъв начин Попоатахуалпакатапетъл стана наш господар, а не след дълго неговата власт премина в ръцете на приемника му, който носи същото име и до ден-днешен ни управлява чрез своя вицецрал.

ОТКЪС ОТ ДНЕВНИКА НА СИМ ЗА ГОДИНА 920 СС

Анотация

Това е последният „превод“ от „Архивите“, направен през 1907 година, а може би и 1908 година. Има указания, че Марк Твен се е готвел да „превежда“ и по-нататък и да предаде потопа, Арарат и един светъл свят, описан от Сим. Но той не е осъществил намеренията си — поне в този план, защото темата за потопа срещаме и в „Писмата“.

Ден съботен.

Както обикновено никой не го спазва. Никой, освен нашето семейство. Тълпи от грешници гъмжат навсякъде и се веселят. Мъже и жени, юноши и девойки — всички пият, бият се, танцуват, играят хазарт, смеят се, викат, пеят. А вършат и други непристойни неща — неща, за които не бива дори да се мисли. А пък каква врява! Пищят рогове, дрънчат котли и тенджери, реват медни тръби, гърмят и думкат тъпани — може да оглушееш. И всичко това, представете си, в съботния ден. Баща ми казва, че някога е било съвсем иначе. Когато той бил момче, всички спазвали съботния ден и нямало бесуване, нямало веселие, нямало шум; навсякъде царели мир, тишина, спокойствие. Няколко пъти през деня имало богослужение, вечерта също. Това е било близо преди шестстотин години. Сравнете онова време със сегашното! Просто да не повярваш каква промяна е настъпила, и то за такъв кратък срок, че дори и по-млади хора помнят как е било преди.

Тези ужасни твари дойдоха днес на още по-големи тумби да гледат Ковчегата, да се катерят по него и да издевателстват. Питат какво е това и когато им отговаряме, че е плавателен съд, те умират от смях и питат къде има вода в тая суха равнина. Когато им казваме, че Бог ще прати вода от небето и ще удави целия свят, те пак се смеят и отвръщат: „Разправяй ги на баба ми.“

Днес Матусал пак идва тук. Той не е най-старият човек в света, но затова пък е най-старият между знатните и това своеобразно първенство извиква у всички благоговейна почит; появи ли се той някъде, бесуването престава, настъпва тишина и хората свалят шапки, кланят му се раболепно и докато той минава, си шушукат: „Вижте, вижте... ето го... близо на хиляда години е вече... Казват, че бил личен познат на Адам.“ Той е суетно старче и веднага си личи, че му става драго от тези шушуканици, въпреки че отминава с навирен нос и балетна стъпка, давайки си вид, че размишлява върху някакъв сложен въпрос и че не забелязва нищо наоколо си.

Някои неща ми дават основание да мисля, че той е завистлива и дребнава личност. Може би не е редно да казвам това, защото ми е роднина по линията на жена ми — тя е негова прапрапрапрапрапрапрапрапрапрапраправнучка или нещо такова — и пред хора, разбира се, не бих го казал, но си мисля, че никому няма да навреди, ако го поверя на моя дневник — все едно, че съм го казал само на себе си.

Той завижда заради Ковчегата, сигурен съм в това. Завижда, защото възложиха построяването на Ковчегата не на него, а на баща ми. В очите на всички околни народи, Ковчегът е такова чудо, че баща ми, никому неизвестен човечец преди, се прочу в цял свят, а Матусал се пука от завист. Отначало хората се питаха: „Ной ли? А кой е тоя Ной?“, но сега идват отнякъде си да му искат автограф. А Матусал умира от мъка.

Но той не седи като нас по цели нощи да изготвя автографи. А ние всички седим — осмината, защото баща ми не може да напише сам и една десета от тях — нали е вече стар и има ревматизъм в ръката. Мръсно човече е тоя Матусал. Струва ми се, че ще е щастлив само когато успее да развали настроението на околните. Той винаги нарича братята ми, мен и жените ни „деца“. И го прави само защото вижда, че ни е неприятно. Един ден Иафет се осмели да му напомни смирено, че ние вече сме големи мъже и жени. А той изсумтя така, че можеше да се чуе от цяла миля. После примижа презрително, размърда попуканата си уста, в която се жлътнаха оределите му зъби, и се разсмя с отвратителен сух смях, след което каза:

— Мъже и жени — вие? А на колко сте години, моля, достопочтени останки?

— Жените ни са, кажи-речи, на осемдесет. А от нас аз съм най-младият — пролетта навърших сто.

— Осемдесет, Боже мой! Сто — Боже мой! И вече женени! Боже, Боже! Боже! Сукалчета! Кукли парцалени! Женени! По мое време никому и през ум не би минало, че може да се женят такива деца. Чудовищно!

Иафет понечи да му припомни, че мнозина от патриарсите са се оженили съвсем млади, но той не щеше и да чуе. Типично за него. Излезеш ли му с някой неопровержим аргумент, той повишава глас и започва да те надвиква, тъй че не ти остава друго, освен да млъкнеш и да го оставиш. Спор с него не бива да водиш — всеки ще каже, че това е скандално, непочтително. Във всеки случай на нас младите не е позволено да му възразяваме. И не само на нас, но и никому другиму. С изключение на неговия лекар. Лекарят не се бои от него и въобще не сваля шапка на никого. Той казва: „Всеки човек е само човек и нищо повече, а това, че е на хиляда години, не променя нещата.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.